

PÄIVÄKODIN PEDAGOGINEN MUSIIKKIKANSIO

Sara Leskinen

Opinnäytetyö, syksy 2015

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) + Lastentarhan-
opettajan virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Leskinen, Sara. Päiväkodin pedagoginen musiikkikansio. Helsinki, syksy 2015, 70s., 2 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaali-alan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena oli koota musiikkikansio erään helsinkiläisen yksityisen päiväkodin varhaiskasvattajille. Opinnäytetyö oli kehittämispainotteinen produkti. Tarkoituksena oli kehittää päiväkodin varhaiskasvattajille työväline, jota käyttämällä päiväkodin lapset saavat laadukasta varhaisiän musiikkikasvatusta.

Varhaiskasvatusikäisten lasten musiikkikasvatus on tärkeää, sillä se edistää lasten tasapainoista kasvua. Musiikkikasvatus tuo lapselle kokemuksia ja kehittää lapsen musiikillisia valmiuksia. Hyvin toteutettu musiikkikasvatus voi tuoda lapselle iloa ja turvallisuuden tunteita, minkä lisäksi luovuus ja itseilmaisus kehittyvät musiikkikasvatuksen avulla. Varhaisiän musiikkikasvatuksen toimintatapoja ovat loruttelu, laulaminen, liikkuminen, soittaminen, kuuntelu, maalaaminen ja draama.

Musiikkikansioon koottiin aluksi teoriaa 1–5-vuotiaiden lasten musiikkikasvatuksesta sekä ideoita päiväkodin musiikkihetkille. Päiväkodin varhaiskasvattajat saivat musiikkikansion ensimmäisen version käyttöönsä kahden viikon kokeilujaksolle, jonka jälkeen heiltä kerättiin musiikkikansiosta palautteita. Musiikkikansio muokattiin lopulliseen muotoonsa hyödyntäen saatua palautetta.

Varhaiskasvattajien antama palaute musiikkikansiosta oli pääosin positiivista. Musiikkikansiota pidettiin selkeänä kokonaisuutena, se koettiin tarpeelliseksi, ja varhaiskasvattajat saivat uusia ideoita musiikkikasvatukseen. Musiikkikansio jää päiväkotiin sähköisenä ja paperiversiona, jotta sitä voidaan muokata ja kehittää tulevaisuudessa.

Avainsanat: lastenmusiikki, musiikki, musiikkikasvatus, varhaiskasvatus

ABSTRACT

Leskinen, Sara. Kindergarten's pedagogical music material file. 70p., 2 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Autumn 2015. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of this product oriented thesis was to compile a music file for kindergarten's early childhood educators. The thesis was produced in co-operation with a private kindergarten in Helsinki. The purpose of the music file was to develop the quality of early childhood music education in the kindergarten.

Music education is important to children that are under the school age due to the fact that it enhances overall balanced growth. Music education brings joy and experience to children and it also makes them feel safe. Music education improves creativity and musical skills. Procedures of music education are singing, short rhymes, exercising, playing instruments, listening, painting and drama.

In the early stages of the process the material for theory and music of early childhood music education were compiled into the music file. Kindergarten's early childhood educators utilized the first version of the file for two weeks after which feedback was given. Based on the feedback the music file was edited to its final form.

The feedback of the music file was mainly positive. The educators found the music file clear and useful. They gained new ideas to music education. The kindergarten now holds the music file in their possession as an electrical and a paper version which allows them to enhance the file and to utilize the outcome of this thesis as they wish in the future. The music file was a platform for the kindergarten's music education material.

Keywords: children's music, early childhood education, music, music education

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 VARHAISKASVATUS	7
2.1 Varhaiskasvatuksen määrittelyä	7
2.2 Pedagogiikka varhaiskasvatuksessa	8
2.3 Lapselle tyypilliset tavat toimia	9
2.4 Esteettinen orientaatio	10
3 MUSIIKKIKASVATUS	12
3.1 Musiikki	12
3.2 Musiikkikasvatuksen tavoitteet ja tehtävät	13
3.3 Varhaiskasvatusikäisten lasten musiikkikasvatus	13
3.4 Musiikkikasvatuksen suunnittelu, toteutus ja arviointi	15
3.4.1 Toimintakauden suunnittelu	15
3.4.2 Yksittäisen musiikkituokion suunnittelu	17
3.4.3 Varhaiskasvatusikäisten lasten musiikkikasvatuksen toteutus ja arviointi	18
4 MUSIIKKIKASVATUS VARHAISKASVATUKSEN ARJESSA	20
4.1 Musiikkitoiminta päiväkodissa	20
4.2 Musiikkikasvatuksen soveltaminen eri-ikäisille lapsille	22
4.2.1 Laulaminen	22
4.2.2 Soittaminen	23
4.2.3 Kuuntelu	24
4.2.4 Leikki osana musiikkikasvatusta	24
4.3 Varhaiskasvattaja musiikkikasvattajana	25
5 MUSIIKKIKANSION RAKENTAMINEN	29
5.1 Tarkoitus ja tavoitteet	29
5.2 Toimintaympäristö	29
5.3 Kohderyhmä	30
5.4 Suunnittelu	31
5.5 Toteutus	32

5.6 Arviointi.....	33
6 ARVIOINNIN TULOKSET	35
6.1 Varhaiskasvattajilta saatu palaute	35
6.2 Itsearviointi	36
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	38
7.1 Musiikkikansion käytettävyys.....	38
7.2 Jatkokehitysideat.....	38
8 POHDINTA	40
8.1 Eettisyys ja luotettavuus	40
8.2 Opinnäytetyöprosessi ja ammatillinen kehitys	41
LÄHTEET	43

LIITE 1: Musiikkikansio

LIITE 2: Palautelomake

1 JOHDANTO

Musiikkikasvatuksella on positiivisia vaikutuksia lasten keskittymiskykyyn, kielellisiin, fyysisiin, psyykkisiin ja sosiaalisiin valmiuksiin. Luontevasti arkeen liitetty musiikkitoiminta voi antaa lapsille korvaamattomia tyytyväisyyden ja turvallisuuden tunteita. Päiväkoti on monelle lapselle keskeinen musiikillinen ympäristö kodin lisäksi. Lastentarhanopettajilla sekä päivähoidon muulla henkilökunnalla on suuri vastuu suomalaisten lasten musiikkikasvatuksesta. (Ruukonen 2001, 121–122; Ruukonen 2011, 122.)

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä erään helsinkiläisen yksityisen päiväkodin kanssa ja sen tarkoituksena oli koota päiväkodin varhaiskasvattajille musiikkikansio, joka sisältää monipuolista musiikkimateriaalia eri-ikäisten lasten musiikkikasvatukseen. Tavoitteena oli, että lapset saavat laadukasta varhaisiän musiikkikasvatusta. Ennen tätä opinnäytetyöprosessia musiikkikasvatus oli minulle aiheena vieras, joten halusin kehittää kansion etenkin niille kasvattajille, jotka eivät koe musiikkia omana vahvuusalueenaan.

Päiväkodin pedagoginen musiikkikansio on tiivis musiikkimateriaalipaketti päiväkodin varhaiskasvattajien käyttöön. Musiikkikansio sisältää ideoita varhaiskasvattajille 1–5-vuotiaiden lasten musiikkikasvatukseen. Kansio on koottu kirjallisuuden ja omien kokemusten pohjalta. Päiväkodin varhaiskasvattajat ovat saaneet vaikuttaa musiikkikansioon palautteen avulla. Musiikkikansion ensimmäinen versio oli varhaiskasvattajien kokeiltavana kahden viikon ajan, jonka jälkeen kansio muokattiin annettua palautetta hyödyntäen. Musiikkikansion on tarkoitus toimia pohjana päiväkodin musiikkimateriaalille, jota tullaan keräämään opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Suunnitellun musiikkitoiminnan lisäksi tulee muistaa, että spontaanit musiikkihetket ovat tärkeä osa musiikkikasvatusta. Varhaiskasvattajien tulee olla herkkänä lasten musiikkitoiminnallisille aloitteille. Lapsilähtöinen, mutta aikuisjohtoinen musiikkikasvatus on mielekästä kaikille osapuolille. Lapsi kokee itsensä tärkeäksi vaikuttajaksi ja samalla aikuinen määrittää toiminnalle turvalliset rajat.

2 VARHAISKASVATUS

2.1 Varhaiskasvatuksen määrittelyä

Varhaiskasvatus on hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuus. Se on kasvatuksellista vuorovaikutusta pienten lasten elämässä. Sen päämääränä on edistää lasten kasvua, kehitystä ja oppimista. Taustalla vaikuttaa neljä tärkeää periaatetta, jotka ovat tasa-arvo, lapsen etu, lapsen oikeus elämään ja täysipainoiseen kehittymiseen sekä lapsen mielipiteen huomioiminen. (Stakes 2005, 11–12.) Varhaiskasvatustyön pohjana toimii lapsen henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma eli vasu (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 125). Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja edistää lasten oppimista. Lapsille tulee antaa mahdollisuus leikkiin, liikuntaan, taiteisiin ja kulttuuriperintöön sekä positiivisiin oppimiskokemuksiin. (Varhaiskasvatustalaki 2015.) Lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä täytyy tukea varhaiskasvatuksessa (Järvinen ym. 2009, 89).

Keskeisin tavoite varhaiskasvatuksessa on lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi ja sen edistäminen. Hyvinvoivalla lapsella on hyvät lähtökohdat kasvuille, kehitykselle ja oppimiselle. Lapsi kokee tulevansa arvostetuksi, hyväksytyksi, kuulluksi ja nähdyksi. Lapsi uskaltaa kokeilla uusia asioita ja terve itsetunto kehittyy. Pysyvät ja turvalliset ihmissuhteet vaikuttavat positiivisesti lapsen hyvinvointiin. (Stakes 2005, 15.) Varhaiskasvatustyön tulee olla oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen (Varhaiskasvatustalaki 2015). Lapsen kannustaminen on tärkeää, jotta hänen minäkuvansa kehittyy positiiviseksi. Lapsen omaehtoista leikkiä tulee edistää. (Järvinen ym. 2009, 123–124.)

2.2 Pedagogiikka varhaiskasvatuksessa

Pedagogiikka on tavoitteellisia valintoja, jotka näkyvät päivittäisen toiminnan järjestelyssä. Oppimisympäristön ja toiminnan järjestäminen vaikuttavat yhteen lapseen ja koko ryhmään. (Mikkola & Nivalainen 2009, 25.) Päiväkotien tilojen suunnittelussa tulisi huomioida arjen sujuvuus. Lasten tasolla olevat säilytystilat ja materiaalit tukevat lasten omatoimisuutta. Pienryhmätoiminta, suunnitelmallisuus ja siirtymätilanteiden organisointi ovat päiväkodin pedagogisia menetelmiä, jotka helpottavat arkea. (Niikko 2008, 70.) Oppimisympäristö toimii kasvattajana, joten sen tulee olla esteettisesti vaikuttava (Rusanen, Kuusela, Rintakorpi & Torkki 2014, 64).

Päiväkodissa lapsen päivä rakentuu arkeen liittyvistä tilanteista ja toiminnoista, jotka toistuvat päivittäin. Säännöllinen päivärytmi on lapselle tärkeä ja varhaiskasvattajien tulee ottaa se huomioon. Kasvatus, opetus ja hoito liitetään päivärytmiin. (Niikko 2008, 71.) Varhaiskasvatuslain (2015/580) mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on toteuttaa pedagogista toimintaa kattavasti. Lastentarhanopettajalla on suurin vastuu päiväkodin opetuksesta ja sen suunnittelusta, mutta hyvään varhaiskasvatukseen vaaditaan yhteistyötä tiimiltä (Järvinen ym. 2009, 95).

Eri päiväkodeissa toimitaan erilaisten kasvatusajatteluiden mukaan. Monissa päiväkodeissa sovelletaan aineksia eri pedagogiikoista, mutta on päiväkoteja, jotka toimivat tietyn pedagogiikan mukaisesti. Näistä tunnetuimpia ovat montessori-, steiner- ja freinet-pedagogiikka sekä reggiolaisuus. Aktiivinen oppiminen ja yhteiskunnallinen oppiminen ovat tunnettuja opetusmenetelmiä, jotka ovat kehitetty eri suuntauksien pohjalta. (Järvinen ym. 2009, 101,103.)

2.3 Lapselle tyypilliset tavat toimia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on määritetty lapselle tyypilliset tavat toimia: leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen ja eri taiteen alueisiin liittyvä ilmaisu. Lapsen hyvinvointi, osallisuus ja käsitys omasta itsestään vahvistuvat hänelle luontaisten toimintatapojen avulla. Varhaiskasvatustoiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ottaa huomioon lapselle ominaiset toimintatavat. (Stakes 2005, 20.)

Leikki on niin kattava kokonaisuus, että sitä on mahdotonta määritellä selkeästi (Kalliala 2008, 40). Leikin sanotaan olevan lapsen työtä, mutta se on paljon muutaakin. Leikki on itsensä toteuttamista ja mielikuvituksen käyttöä. Leikillä on monia hyötyjä: sen avulla opitaan uutta, käsitellään asioita, kehitetään luovaa ajattelua, ongelmanratkaisutaitoa, kieltä ja sosiaalisia taitoja. Lapset saattavat tarvita aikuista leikin johdatteluun. Lapsen leikki kehittyy monipuolisemmaksi kokemuksen myötä. Leikkiä on monenlaista: toimintaleikkiä, esineleikkiä, rinnakkaisleikkiä, roolileikkiä, sääntöleikkiä, näytelmäleikkiä ja didaktista leikkiä. (Järvinen ym. 2009, 65–69.) Lapsi tarvitsee leikkiä: lapsella on kiinnostus leikkiin ja halua toteuttaa sitä. Luova toiminta perustuu mielikuvitukselle ja se on yhteydessä leikkiin. Lapsi hyödyntää oppimaansa leikeissään, joten on tärkeää antaa lapselle aikaa vapaaseen leikkiin, jossa on mahdollisuus soveltaa ohjatuista tuokioista opittua. (Rusanen ym. 2014, 32, 63.) Aikuisten täytyy luoda lapsille turvallinen leikkiympäristö, jotta lapset voivat syventyä leikkiin (Kalliala 2008, 50).

Liikunnan kautta lapsi tutustuu itseensä ja tulee tietoiseksi omasta kehostaan ja kehonhallinnasta, mikä tukee terveen itsetunnon kehittymistä. Lapsi tutustuu muihin ihmisiin ja ympäristöön liikkeessään. (Stakes 2005, 22.) Päivittäinen liikunta on tärkeää lapsen hyvinvoinnin kannalta. Liikunta kehittää lapsen tasapainoa, koordinaatiokykyä, lihaskuntoa, tunne-elämä-, ajattelu- ja ryhmätaitoja. Liikunta on luovaa toimintaa ja sitä voidaan toteuttaa monin eri tavoin. Satujumppa, väneliikunta, musiikkiliikunta, tanssi, liikuntaleikit ja -pelit, temppuradat, luistelu ja perusliikunta ovat esimerkkejä päiväkodin liikuntamuodoista. Perusliikuntaan kuuluu muun muassa juoksu, hyppiminen ja kiipeily. (Järvinen ym. 2009, 170.)

Tutkiminen on lapselle luontaista, sillä lapsi on utelias. Lapsi kokee oppimisen iloa yrittäessään ja oivaltaessaan. Lapsen tutkivaa toimintaa edistävät innostavat varhaiskasvattajat sekä myönteinen ja monipuolinen ympäristö. (Stakes 2005, 25.) Lapsen tulee saada tehdä valintoja itse, sillä siten hän oppii uutta (Rusanen ym. 2014, 60). Varhaiskasvatustoiminta ei saa olla liian suunniteltua, vaan on annettava lapsille tilaa tutkia (Järvinen ym. 2009, 29).

Musiikki, kuvataide, tanssi, draama, kädentaidot ja kirjallisuus tuovat lapselle taiteellisia peruskokemuksia. Oppimisen ilo ja aistihavainnot ovat läsnä lapsen taiteen tekemisessä ja kokemisessa. (Stakes 2005, 24.) Lasten tulee saada toteuttaa itseään taiteellisesti kiirettömässä ja sallivassa ympäristössä. Lapsille tulee opettaa välineiden ja materiaalien hyvää kohtelua, jolloin niitä voidaan pitää lasten saatavilla. Hyvässä oppimisympäristössä lasten taideteokset saavat näkyvyyttä. (Rusanen ym. 2014, 64.)

2.4 Esteettinen orientaatio

Varhaiskasvatus sisältää kuusi sisällöllistä orientaatiota. Orientaatiot ovat työvälineitä kasvattajille ja jälkeinpäin ne toimivat lasten perusopetuksen oppisisältöjen pohjana. Sisällölliset orientaatiot ovat matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen. Lapselle tyypilliset tavat toimia ovat leikki, liikunta, tutkiminen ja taiteellinen ilmaisu. Sisällöllisiä orientaatioita toteutetaan lapselle ominaisten toimintatapojen kautta. (Järvinen ym. 2009, 132.)

Esteettisen orientaation tavoitteena on, että lapsi oppii huomaamaan ja kunnioittamaan kauneutta ympärillään. Ilmaisutaito kehittyy taiteen keinoin ja lapsi saa esteettisiä kokemuksia. Menetelmiä esteettisen orientaation tavoitteiden saavuttamiseksi ovat luonnon materiaalien hyödyntäminen, taideteoksien tekeminen eri materiaaleista ulkona ja sisällä, eri kuvataiteen menetelmien kokeileminen, kuunteleminen, musiikin tuottaminen ja eri aistien herkistäminen. (Järvinen ym. 2009, 137.)

Esteettisyys on osa lapsen elämyksiä ja kokemuksia. Aistit ja havaitseminen ovat tärkeä osa esteettistä kokemusta, joka on ympäristön ja kokijan dialogin tulos. Ilmaisuu ja elämyksellisyys korostuvat taiteen tekemisen prosesseissa sekä yksilön toteuttaessa itseään. Esteettisillä kokemuksilla ei tarvitse olla käytännöllistä tai hyödyllistä tarkoitusta, vaan kokemus itsessään on merkittävä ja tuo nautintoa. Musiikin ja muiden taidemuotojen välille on muodostunut yhteys esteettisyyden kautta. (Rusanen ym. 2014, 26.)

Lapsilla on synnynnäinen taipumus nauttia visuaalisuudesta ja esteettisyydestä. Varhaiskasvattajan tulee mahdollistaa lapsille esteettinen suhde maailmaan. Hyvä varhaiskasvattaja hämmästelee ja ihmettelee lapsen kanssa sekä ohjaa lasta tietoiseen tarkkailemiseen. Tunteet ja muisti ovat yhteydessä toisiinsa. Asiat ja tapahtumat, joissa tunteet ovat osallisena, muistetaan pitkään, ja siksi esteettisen toiminnan elämyksellisyys on tärkeää. Varhaiskasvatusympäristössä tulee näkyä lasten esteettiset tulkinnat. (Rusanen ym. 2014, 28–29.)

Musiikkikasvatus kuuluu esteettiseen orientaatioon. Varhaiskasvatus on merkittävää aikaa musiikkikasvatukselle (Ruokonen 2011, 125). Esteettisessä orientaatioissa kauneus, siisteys, viihtyisyys ja kodikkuus korostuvat. Kauneus ja luova ilmaisuus ovat osa musiikkikasvatusta. Esteettisiä ympäristöjä voidaan suunnitella yhdessä lasten kanssa. Konsertit ja erilaiset esitykset ovat osa esteettistä orientaatiota. (Järvinen ym. 2009, 135.)

3 MUSIIKKIKASVATUS

3.1 Musiikki

Musiikki on taidetta, joka tuottaa ihmisille iloa (Ruokonen 2011, 133). Musiikilla on moniulotteinen vaikutus, ja se edistää ihmisen kokonaisvaltaista kehitystä. Musiikki voi tuoda turvallisuuden ja läheisyyden tunteita, luoda viihtyvyyttä ja mielihyvää sekä lohduttaa. (Lindeberg-Piironen 1994, 49.) Musiikki kuuluu jokaiselle, ja se on läsnä perushoitotilanteista juhliin (Ruokonen 2000, 73; Saarikallio 2010, 279).

Musiikki herättää ihmisissä tunteita, mutta myös vaikuttaa tajunnan tiedostamattomalla tasolla (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piironen & Mäkinen 1994, 22). Tunteita voidaan ilmaista ja purkaa musiikin avulla. Lapsi voi liikkuen tai maalaten kuvata musiikin herättämiä tunteita, joista on hyvä käydä keskustelua. Lapsi oppii sanoittamaan tunteitaan. (Ruokonen 2001, 132.) Musiikkileikillä, jossa lapsi saa mielikuvituksen kautta eläytyä rooliin, on eheyttävä vaikutus. Lapsi voi käsitellä vaikeita asioita turvallisesti, kun hän kokeilee taiteellista ilmaisua ja kuvitteluleikkiä. Lapsi voi saada hyvinvoinnilleen tärkeitä tyytyväisyyden kokemuksia. Musiikin avulla lapsi voi oppia työstämään pelkotilojaan sekä uskaltautua tekemään uusia, jännittäviä asioita. Alle kouluikäisiä lapsia pitäisi kannustaa käyttämään mielikuvitusta musiikkia kuunneltaessa, musiikkiliikunnassa ja musiikkimaalauksessa. (Ruokonen 2011, 133–134.) Lapsi voi saada itsetuntoa vahvistavia onnistumisen kokemuksia esittämällä yksin osaamiaan lauluja (Ruokonen 2001, 132).

Musiikki vaikuttaa tunteisiin vahvasti, sillä se pystyy tavoittamaan tunnekokemuksia monella tasolla (Saarikallio 2010, 282). Musiikki voi tavoittaa ne aivojen syvät alueet, joissa myös perustunteet järjestäytyvät. Luultavasti sinne varastoituvat varhaisimmat tunnemuistot. (Sinkkonen 2008, 260–261.) Musiikilla ja musiikin harrastamisella on myönteisiä ja pysyviä vaikutuksia aivojen kehitykseen (Ruokonen 2011, 125; Huhtinen-Hildén 2013, 139).

3.2 Musiikkikasvatuksen tavoitteet ja tehtävät

Lapsen positiivinen suhtautuminen musiikkia kohtaan on yksi alle kouluikäisten lasten musiikkikasvatuksen tavoitteista. Varhaisiän musiikkikasvatuksella yrittään edistää lapsen tasapainoista ja sosiaalista kasvua. Luovaa toimintaa ja suomalaista kansanperinnettä pyritään säilyttämään musiikkikasvatuksen avulla. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 176.)

Yksi musiikkikasvatuksen tehtävistä on sivistää. Kaikilla lapsilla pitäisi olla oikeus saada musiikkikasvatusta ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti (Ruokonen 2001, 121; Ruokonen 2011, 122). Tavoitteena varhaisiän musiikkikasvatuksessa on musiikillisten valmiuksien, kokemusten ja taitojen tarjoaminen lapsille sekä lapsen kaikkien kehitysalueiden tukeminen. Lapsia tulee kannustaa harrastamaan musiikkia. Lapsen itseilmaisu kehittyy musiikkikasvatuksen avulla. (Ruokonen 2011, 127.)

3.3 Varhaiskasvatusikäisten lasten musiikkikasvatus

Musiikkikasvatus liittyy lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen. Se voi parhaassa tapauksessa tukea lapsen emotionaalista, motorista, sosiaalista ja kognitiivista kehitystä. (Lindeberg-Piironen 1994, 48.) Lapsen sosioemotionaaliset ja psykomotoriset valmiudet kehittyvät musisoimalla. Musisoinnilla tarkoitetaan kuuntelelua, laulamista, soittamista, liikuntaa ja muuta aktiivista toimintaa, joka liittyy musiikilliseen ilmaisuun. (Ruokonen 2000, 81.) Varhaisiässä aloitettu aktiivinen harjoittelu on ensisijaisen tärkeää musiikin oppimisessa (Ahonen 2004, 149). Harjoittelu tarvitsee vastapainoksi elämyksiä (Marjanen 2009, 387). Lapsia tulee kannustaa musiikilliseen luovuuteen (Ahonen 2004, 167–168). Varhaisiän musiikkikasvatuksessa on tärkeää olla iloa, leikkimielteä ja huumoria (Marjanen 2009, 389).

Varhaisiän musiikkikasvatuksen toimintatapoja ovat loruttelu, laulaminen, liikkuminen, soittaminen, kuuntelu, maalaaminen ja draama. Kuuntelu on tärkeä osa musiikkikasvatusta. (Ruokonen 2000, 81; Ruokonen 2011, 127.) Musiikkikasvatus on vuorovaikutusta. Lapselle on annettava malli sopivasta toiminnasta, jotta hänestä kasvaisi kuuntelutaitoinen ja itseään ilmaiseva ihminen. Kun lapsi kuuntelee aikuista, edellyttää se, että myös aikuinen kuuntelee lasta. On tärkeää välittää aidosti siitä, mitä tehdään, sillä lapset aistivat usein myös sen, minkä jätämme sanomatta. Musiikillisella viestinnällä on myönteinen vaikutus ihmissuhdetaitoihin. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 17–18.)

Laulaminen on musiikkikasvatuksen perusta. Laulamista on helppo toteuttaa, sillä sitä voi tehdä lähes missä vain. (Kalliala 2008, 221.) Lapselle voidaan selittää arkipäiväisiä asioita laulaen. Laulu tukee puheenkehitystä hyvin. Vuoden iässä lapsi pystyy tunnistamaan tutun laulun, jota hänelle on toistettu useaan kertaan. Kielellisen kehityksen puhkeamista ja kehittymistä edistävät laulaminen ja loruttelu. Samojen laulujen ja lorujen toistaminen on tärkeää. Lapsi harjoittelee oppimaansa uutta sanaa tai laulun pätkää useita kertoja toistamalla ja nauttii siitä. Lapsi oppii havainnoimaan ja tunnistamaan erilaisia ääniä sekä kuuntelemaan tietoisesti. (Ruokonen 2000, 77–78.) Loru ja laulut ovat erinomaisia menetelmiä yritettäessä saada yhteys lapseen. Molemmissa on leikkiliikkeet, jotka hidastavat puheen tempoa ja antavat lapselle enemmän aikaa havainnoida sanoja. Tämä edistää lapsen puheen opettelu, sillä lapsi näkee aikuisen suunliikkeet, artikulaation sekä äänteiden tarkan lausumisen. Loru on yhtä arvokas kuin laulu. On erittäin tärkeää muistaa välttää taustamusiikkia pienten lasten kanssa, sillä puheenkehitys vaikeutuu, kun lapset eivät näe aikuisen suunliikkeitä ja samalla kuule hänen äänensävyjään. (Tiusanen 2001, 179, 187–188.)

Lapsi oppii erottelemaan äänteitä ja tavuja musiikin avulla. Musiikkikasvatuksessa on erittäin tärkeää toistaa samoja asioita useaan kertaan. Pienten lasten lauluissa on rytmi, joka opettaa tavuttamisen taidon. Jokaiseen tavuun liittyy tietty sävel. Laulun avulla opitaan ymmärtämään, että puhe on jäsennelty osiin, ja että suomen kielessä äänenkorkeus laskee lauseen loppua kohti. (Ruokonen 2011, 125.) Suomen kielessä sanojen kirjoitusasu ja ääntäminen tukevat toisiaan, joten kiellemme on oiva rytmisen työkalu (Kivelä-Taskinen & Setälä 2006, 31).

Etenkin pienten lasten kehityksessä tulee painottaa musiikillisen erottelukyvyn tärkeyttä. Lapsi käyttää kuuloon perustuvaa erottelukykyään, kun hän osaa laulaa sävelmän suurin piirtein oikein, oikeassa rytmissä, toteuttaen äänen voimakkuuden ja nopeuden vaihteluita. Lapsen kielellinen kehitys ja lukemaan oppiminen ovat yhteydessä kuuloon perustuvan erottelukyvyn kanssa. Ääniympäristön monipuolisuus sekä äänten käsittely ovat tekijöitä, jotka vaikuttavat kuuloon perustuvan erottelukyvyn muodostumiseen. Taustamelua ja -musiikkia tulee välttää. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 67–68.) Musiikki ja laulaminen ovat erittäin tärkeitä niille lapsille, joiden musiikillinen erottelukyky on tavallista heikompi (Ruokonen 2011, 125).

Musiikkikasvatus on tärkeä osa lapsen tasapainoista kasvua, sillä se kehittää lasta kokonaisvaltaisesti. Kasvattajien pitäisi luoda lapsen ensimmäinen musiikkiympäristö lapsen ehdoilla ja lasta ajatellen. Aikuisen merkitys korostuu alle kolmevuotiaiden lasten musiikkikasvatuksessa. Musiikki kietoutuu leikin maailmaan ja se luo iloa. Päiväkodeissa on valitettavan paljon odotustilanteita, joissa lapset saattavat turhautua. Musiikki voi helpottaa näitä tilanteita viemällä lapsen huomion muualle, jolloin lapsi saadaan mukaan yhteistyöhön. (Ruokonen 2000, 81.)

3.4 Musiikkikasvatuksen suunnittelu, toteutus ja arviointi

3.4.1 Toimintakauden suunnittelu

Lastentarhanopettajan olisi hyvä ideoida koko toimintakaudelle valmiiksi laulut, leikit, laulutilanteet ja laulumetodit. Suunnitelmassa pitää ottaa huomioon lasten oletettu iänmukainen kehitys. (Tiusanen 2001, 184.) Musiikkikasvatusta suunniteltaessa ja toteutettaessa lapsilähtöisyys on tärkeää. Lapsilähtöisyys tarkoittaa, että varhaiskasvattajalla on oikeus ja velvollisuus suunnitella toiminta ja johtaa sitä, mutta lapsella on mahdollisuus vaikuttaa toimintaan. Sitä kautta lapsi kokee toiminnan merkityksellisenä. Varhaiskasvattajan tulee käyttää mielikuvitusta ja luovuutta suunnitellessaan musiikkitoimintaa. Musisoidessa ilmapiirin on tärkeää

olla innostava, kannustava ja hyväksyvä. (Marjanen 2009, 387.) Aikuisen malli on lapselle merkittävä, sillä lapsi oppii matkimalla (Ruokonen 2001, 133).

Varhaiskasvattajan tulee pohtia opetuksessaan seuraavia kysymyksiä: kenelle opetetaan, mitä opetetaan, miksi opetetaan, miten opetetaan ja miten kauan opetus kestää? Lapsiryhmän ikä vaikuttaa opetukseen, mutta myös kehityksellinen yksilöllisyys tulee huomioida. Tuttuja asioita on hyvä kerrata, mutta myös uusia asioita opetellaan liittäen ne aiemmin opittuun. Varhaiskasvattaja pohtii, mitä lapsi hyötyy opetuksesta. On tärkeää käyttää monia eri työtapoja ja vuorotella keskittymistä vaativaa ja toiminnallista tekemistä. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 174–175.)

Musiikkikasvatus on tärkeää suunnitella hyvin, jotta se olisi korkealaatuista ja sitä voidaan kehittää jatkuvasti. Suunnitelma perustuu lasten tarpeisiin, mutta joustaa tarpeen mukaan. Hyvä musiikkikasvattaja liittää musiikkia arkeen luontevasti. Alle kolmevuotiaan lapsen päivähoitossa kodin kanssa tehtävä yhteistyö on merkittävää. Varhaiskasvattajan ja vanhempien on tärkeää tukea tavoitteellisesti lapsen musiikillista kehittymistä. Varhaiskasvattaja voi antaa vanhemmille listan päiväkodissa lauletuista lauluista ja rohkaista vanhempia laulamaan kotona lapsen kanssa. Myös dokumentoitu toiminta, kuten valokuvat, on keskeinen yhteistyömuoto kasvatuskumppanuudessa. (Ruokonen 2000, 81,83.) Kasvattajien tehtävänä on kannustaa ja rohkaista vanhempia laulamaan ja loruttelemaan lastensa kanssa (Paasolainen 2009, 8).

Suunniteltaessa musiikkitoimintaa tulee pohtia musiikkihetken opetuksellista perustaa. Vastakohtaparit toimivat musiikkikasvatuksessa hyvin. Vastakohtaparit ohjaavat lasta musiikkilisesti, mutta myös emotionaalisesti ja sosiaalisesti. (Paasolainen 2009, 17.) Musiikkitoiminnan suunnitteluvaiheessa täytyy huomioida resurssit. Laadukas musiikkivälineistö ja toimivat tilat ovat ihanteellisia, mutta näiden puute ei ole esteenä musiikkikasvatuksen toteuttamiselle. Ammattitaitoinen ja innokas opettaja, sopiva tila ja kelvollinen välineistö ovat edellytyksenä päiväkodin musiikkikasvatukselle. Päiväkotiin voidaan luoda äänipaja, äänieristetty huone, jossa lapset saavat vapaasti kokeilla eri materiaaleista lähteviä ääniä.

(Ruokonen 2001, 139–140.) Suunnittelua rajaa käytettävissä oleva aika. Mielenkiintoisen kokonaisuuden saavuttamiseksi olisi hyvä käyttää monia eri työtapoja. (Paasolainen 2009, 19.) Varhaiskasvattajan tulee analysoida ennen musiikkihetkeä ja sen aikana siihen vaikuttavia asioita. Aina on tilanteita, joita ei voida etukäteen ennakoida. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 172.)

3.4.2 Yksittäisen musiikkituokion suunnittelu

Yksittäisen musiikkituokion aloituksen tulee olla selkeä. Jokaisella lapsella tulee olla tervetullut ja turvallinen olo. Musiikkituokio voi alkaa aina samalla alkulaululla. Pienessä ryhmässä nimilaulu, jossa kaikki lapset huomioidaan, on mukava aloitus. Musiikkihetkelle voi rakentaa leluun tai hahmon kautta pienen juonen. Lelu tai hahmo voi lähteä seikkailulle. Musiikkituokion tulee sisältää paljon tuttua asiaa. Uuden asian opettelu kannattaa sijoittaa alkuun, jotta keskittymiskyky on parhaimmillaan. (Paasolainen 2009, 19–21.) Lapsilähtöinen, mutta aikuisjohtoinen musiikkituokio on lapsen näkökulmasta mielekäs ja samalla varhaiskasvattaja tiedostaa, mitä lapset oppivat (Kalliala 2008, 219–220). Suunnitellaan yksittäisen tuokion pituus ryhmän lähtökohtien perusteella, mutta joustetaan tarpeen mukaan (Hongisto-Åberg ym. 1994, 175).

Musiikkihetkeen kannattaa aina sisällyttää liikuntaa. Liikuntaosuudessa lapsien tulisi saada irrotella, jotta he jaksavat keskittyä loppuun saakka ja säilyttävät mielenkiintonsa. Liikunta on tärkeä osa musiikkituokiota ja se saa lapset viihtymään. Lapset innostuvat soittamisesta lähes aina. Mikäli keskittymiskyky on heikentyneessä, on hyvä ottaa soittimet esiin. Lapsille tulee opettaa soitinten hyvää kohtelua. Mikäli lapset eivät osaa tai halua lopettaa soittamista, voi varhaiskasvattaja nostaa kädet ylös. Lapset seuraavat esimerkkiä ja soitto lakkaa. (Paasolainen 2009, 20.) Onnistumisista tulee muistaa antaa positiivista palautetta, sillä se kannustaa lapsia yrittämään uudelleen (Hongisto-Åberg ym. 1994, 178).

Hyvä suunnittelu helpottaa tuokion ohjaamista, mutta aina täytyy varautua yllätyksiin. Ryhmä voi olla levoton tai väsynyt. Varhaiskasvattajan tulee osata joustaa tarpeen mukaan. Aiheesta toiseen täytyy siirtyä nopeasti. Lasten mielenkiinto siirtyy muualle, mikäli varhaiskasvattaja jää miettimään seuraavaa toimintaa liian pitkäksi aikaa. Lopussa voidaan kerrata uusi asia ja laulaa lasten toive-lauluja. Tuttu loppulaulu toimii hyvänä lopetuksena. Musiikkihetket voivat sisältää yllätyksen, kuten piilotetun lelun, joka on liitetty osaksi musiikkihetken juonta. (Paasolainen 2009, 20–22.) Tuttu lopetuslaulu viestii lapselle musiikki-tuokion olevan lopussa. Musiikkituokion säännöllinen rakenne luo turvallisuutta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Yli 4-vuotiaat lapset voivat piristyä uusistakin tavoista. (Kivelä-Taskinen 2008, 61.)

3.4.3 Varhaiskasvatusikäisten lasten musiikkikasvatuksen toteutus ja arviointi

Varhaiskasvattajan on tärkeää tuntee lapsen kehitysvaiheet, mutta kuitenkin huomioitava, että jokainen lapsi on yksilö, eivätkä ikä- ja kehitystaso aina kohtaa (Hongisto-Åberg ym. 1994, 38; Lindeberg-Piiroinen 1994, 48). Jokaisella varhaiskasvattajalla on oma pedagoginen vapautensa ja näkemys musiikkikasvatuksesta (Ruokonen 2011, 128). Musiikkitoiminta perustuu aina lapsen aikaisemmillle taidoille, kokemuksille ja valmiuksille. Varhaiskasvattajan on otettava huomioon lasten yksilöllisyys ja kehitys. (Ruokonen 2000, 81.) Alle 3-vuotiaana saatu musiikkikasvatus toimii perustana 4–5-vuotiaan lapsen musiikilliselle kasvuprosessille. Musiikillinen kehitys ei aina etene samaa tahtia iän kanssa. Musiikillinen oppiminen tapahtuu aina leikin ja oivaltamisen kautta. Kasvattajien täytyy tarjota monipuolisia virikkeitä ja kannustaa lapsia omiin ratkaisuihin. Opetettavat asiat olisi hyvä sitouttaa leikkiin. (Ruokonen 2001, 123,129.)

Oppimiseen voidaan liittää muun muassa liikuntaa, leluja, kuvia, satuja tai taidetta. Lapset voivat esimerkiksi liikkua musiikin tahtiin juosten, hiipien, hypellen tai kävellen. Lasten kanssa voidaan tutkia äänen sointiväri-ominaisuutta. Sitä opetellaan hahmottamaan kuuntelemalla erilaisia ääniä. Lasten kanssa kuunnellaan ja tunnistetaan erilaisia ääniä, kuten ihmisten, eläinten ja ajoneuvojen ääniä. Harjoitellaan jäljittelemään eri ääniä. Äänen dynamiikkaa eli voimaa tarkastellaan

kuuntelulla ja tuottamalla ääniä. Lapset oppivat vastakohtapareja, jotka liittyvät äänen voimaan. Tällaisia ovat esimerkiksi voimakas-hiljainen, voimistuen-hiljentyen ja painava-kevyt. Äänen kestoa voidaan harjoitella karhuperheen askeleiden avulla. Pikkukarhun askel on ti (kahdeksasosa), äitikarhun askel taa (neljäsosa) ja isäkarhun taa-a (puolinuotti). Äänen kestoa voidaan harjoitella myös vastakohtaparin lyhyt-pitkä avulla tai kuuntelemalla yhtä pitkiä ääniä. Tempo-käsitteen lapsi oppii vastakohtaparin hidas-nopea avulla, minkä jälkeen opitaan käsitteet hidastuva ja nopeutuva. Äänen tasolla tarkoitetaan, että eri äänet soivat eri korkeuksilla. Vastakohtaparit korkea-matala ja nouseva-laskeva ovat tavoitteena oppia ennen kouluikää. Äänen tasoa voidaan havainnollistaa laulavan käden avulla. Lapsi voi piirtää kädellä ilmaan suurpiirteisesti äänen tason vaihteluita ja melodian suuntaa. Lapsi voi myös maalata kuulemansa melodian kulkua. (Ruokonen 2001, 127–129.)

Varhaiskasvattaja on asettanut tavoitteita musiikkitoiminnalle etukäteen. Toteutuksen jälkeen hän arvioi tavoitteiden toteutumista sekä toiminnan onnistumista. Olisi hyvä kirjata ylös, mikä toimii, mikä vaatii vielä harjoitusta ja mitä tarvitsee muuttaa. (Paasolainen 2009, 24.) Varhaiskasvattajan kannattaa dokumentoida musiikkitoimintaa, jotta hänen olisi helpompi arvioida omaa työtään ja lasten kehitystä. Havainnoimalla lasten arkea, vuorovaikutusta ja musiikillisia taitoja saadaan hyvää arviointimateriaalia. Myös keskustelut lasten ja heidän vanhempiensa kanssa ovat tärkeitä arvioitaessa musiikkitoimintaa ja suunniteltaessa tulevaa. (Ruokonen 2011, 135.) Varhaiskasvattajan olisi hyvä arvioida omaa toimintaansa jatkuvasti ja pohtia, miten haluaisi kehittyä (Ruokonen 2001, 136,138). Kriittinen arviointi omaa työtapaa kohtaan on tärkeää, sillä helposti omiin toimintatapoihin tottuu, eikä muista kokeilla uusia työtapoja, joilla työskentelystä saisi monipuolisempaa (Hongisto-Åberg ym. 1994, 173).

Voi olla kuluttavaa suunnitella päiväkodin juhliin jotakin uutta ja hienoa ohjelmaa, jota harjoitellaan kiireisellä aikataululla pienessä paniikissa. Kannattaa hyödyntää arjessa tutuksi tullutta, hyväksi havaittua musiikkimateriaalia. Tuttuja lauluja esittäessä tunnelma on vapautuneempi ja musiikin ilo tarttuu myös yleisöön. Yleisöä kannattaa osallistaa juhlissa. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 181.)

4 MUSIIKKIKASVATUS VARHAISKASVATUKSEN ARJESSA

4.1 Musiikkitoiminta päiväkodissa

Päiväkodin musiikkitoiminta tapahtuu sekä päiväkodissa että päiväkodin ulkopuolella. Retket joulu- ja kevätkirkkoon, konsertit, musikaaliset päivät, vanhempien järjestämä musiikkitoiminta ja muut musikaaliset tapahtumat kuuluvat päiväkodin musiikkitoimintaan. Päiväkodin suunniteltu ja spontaani arkinen musiikkitoiminta täydentyy erityisten musiikkitapahtumien avulla. Monikulttuurisuuteen voidaan tutustua musiikin avulla.

Musiikkitoiminta on monipuolista, sillä musiikkia voi ja kannattaa yhdistää lähes kaikkeen toimintaan. Musiikki tuo iloa ja tekee toiminnasta mielekkäämpää. Musiikki helpottaa odottelutilanteita. Suunniteltujen musiikkituokioiden lisäksi tarvitaan spontaaneja musiikkihetkiä. Spontaanit musiikkihetket osoittavat varhaiskasvattajan pedagogista työtettä (Kalliala 2008, 219). Päiväkodin musiikkitoimintaan kuuluu laulamista, soittamista, loruttelua, laululeikkejä ja muita musiikkileikkejä, musiikkiliikuntaa, musiikkimaalausta, musiikkiesityksiä, kuuntelua sekä musiikillista tutkimista ja kokeilua.

Musiikkimaalaukseen tarvitaan kuvaamataidon välineitä, laululeikkeihin rekvisiittaa ja musiikkiliikuntaan liikuntatila ja -välineitä. Oma keho ja ääni ovat aina mukana, joten musiikkitoimintaa voidaan toteuttaa ilman erityistä järjestelyäkin. Kokemuksen myötä laulu- ja loruvarasto kasvavat ja musiikkikasvatusta on helppompaa liittää spontaanisti mukaan toimintaan. (Ruokonen 2001, 140.) Musiikillisen tutkimisen ja kokeilun kautta voidaan tutustua erilaisiin soittimiin ja niistä lähteviin ääniin. Lasten kanssa voidaan luoda soittimia esineistä, jotka ovat alun perin tarkoitettu muuhun tarkoitukseen. Rumpuja saa helposti rakennettua monista eri materiaaleista.

Varhaiskasvattajan on valittava musiikkimaalauksessa käytettävä musiikki harkiten. Tarkoituksena on saada lasten mielikuvitus heräämään ja ilmaisemaan kullemaansa kuvallisesti. Musiikkimaalausta voidaan toteuttaa muillakin keinoilla

kuin vain maalaamalla: askarrellen, muovailten tai piirtäen. Tekeminen on ensisijaista, ei tulos. Lasten tuotoksia ei saa arvioida kriittisesti, sillä musiikillinen kokemus on henkilökohtainen. Ennen toimintaa annetaan lapsille tehtäväksi tarkkailla musiikin väriä, rytmiä, ulkomuotoa ja sen herättämiä mielikuvia. Tämän jälkeen taiteillaan musiikin inspiroimana. Lopuksi annetaan lasten kertoa töistään ja kokemuksesta. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 105–106.)

Musiikkiliikunta on tärkeä osa varhaisiän musiikkikasvatusta. (Ruokonen 2000, 80.) Liikunta ja musiikki kannattaa yhdistää. Liikkuminen musiikin mukaan tapahtuu lapselle luonnostaan. Tanssi, leikki ja liikunta lasten kanssa on hyvää yhdessäoloa. (Ruokonen 2000, 78–79.) Musiikkiliikunnassa kuunteleminen, laulaminen, kehon liike ja improvisaatio yhdistyvät. Lapsen koko keho aistii, vastaanottaa ja sisäistää musiikkia. Musiikkiliikunta edistää lapsen kokonaisvaltaista oppimista. Musiikkiliikunta kehittää lapsen motoriikkaa ja sosiaalisia taitoja. Musiikkiliikuntaa toteutettaessa lasten kanssa on hyvä muistaa yhdistää toimintaan leikki. (Juntunen 2010a, 11.) Vapaassa ilmapiirissä toiminnasta on helppo nauttia ja ilmaisukyky sekä mielikuvitus kehittyvät. (Paasolainen 2009, 20).

Turvallinen vuorovaikutus on musiikkiliikunnan perusta. Keskeisin tavoite on oppia musiikista. Muita tavoitteita ovat kommunikointikyvyyn, mielikuvituksen, ilmaisan, koordinaation, kehonhallinnan, keskittymisen, havainnoinnin, ajattelun, muistin ja aistien kehittäminen sekä kielellinen kehitys ja musiikin elementtien ymmärrys. (Perkiö 2010, 12.) Musiikkiliikunta kehittää yhtä tärkeimmistä ihmishuuhdetaidoista: empatiakykyä (Marjanen 2009, 393). Musiikkiliikunnassa oppiminen tapahtuu tekemisen kautta. Tunteet ja keho ovat tärkeä osa oppimista. Jokaisen lapsen tulee kokea olevansa huomioitu ja tuntea itsensä hyväksytyksi. Kasvattajien on tärkeää kannustaa lapsia keksimään omia, yksilöllisiä tapoja ilmaista musiikkia liikunnan keinoin. Musiikkiliikunta tulisi painottaa toimintaan jättäen suulliset ohjeet lyhyiksi. Musiikkiliikunta vaatii heittäytymistä. Mikäli musiikkiliikuntaa järjestetään usein, kynnys osallistumiseen madaltuu. Myös ne lapset, jotka eivät halua laulaa tai soittaa, voivat osallistua musiikkiliikuntaan. (Juntunen 2010b, 13; Juntunen 2010c, 17.)

4.2 Musiikkikasvatuksen soveltaminen eri-ikäisille lapsille

4.2.1 Laulaminen

1–2-vuotiaiden lasten kanssa laulettavien laulujen tulee olla lyhyitä ja vähäsanaisia. Lapsille jää enemmän energiaa nauttia tekemisestä ja he voivat kokea osamisen tunteita. Toisto ei tunnu lapsista tylsältä, vaan he iloitsevat siitä, että tietävät laulun ja oppimismotivaatio kasvaa. (Paasolainen 2009, 10.) Puolentoista ja kahden ikävuoden vaiheessa lapsi alkaa puhua kahden sanan lauseita. Saman ikäinen lapsi voi laulaa kuuden sanan lauseen. Tärkeää on laulaa yksinkertaisia ja lyhyitä lauluja, jotka liittyvät toistuviin arkipäiväisiin tilanteisiin. (Ruokonen 2000, 79.) Pienten lasten kanssa olisi hyvä pitää laulujen määrä vähäisenä, 15 laulettavaa laulua vuodessa on sopiva määrä. On paha virhe opettaa samassa tuokiossa liian monta laulua, sillä silloin yhteys toiseen ihmiseen katoaa. (Tiusanen 2001, 196.)

Aikuisen tulee laulaa lapselle ja lapsen kanssa. Alle kolmevuotiaille lapsille ei yleensä sovi järjestetty ryhmälaulaminen, vaan varhaiskasvattajan tulisi laulaa kerrallaan vain yhdelle tai kahdelle lapselle. On tärkeää laulaa eri tilanteissa niihin sopivia lauluja. Tärkeitä ovat unilaulut ja eri perushoitotilanteisiin liittyvät helpot ja lyhyet laulut. Lapsen laulu kehittyy aikuisen laulun kautta. Lapsi jäljittelee aikuista ja prosessoi aikuiselta kuulemaansa. Lapsi varastoi katkelmia aikuisen lauluista ja erilaisia katkelmia yhdistellen tuottaa omaa laulua. Lapsi keksii lauluja spontaanisti, mikäli aikuinen on laulanut hänen kanssaan. Leikkiessään ja puuhastellessaan lapsi saattaa laulella luontevasti päivän tapahtumia, ajatuksiaan tai asioita, jotka eivät tarkoita mitään. Tätä spontaania lauluimprovisaatiota kasvattajien tulee vaalia ja ruokkia menemällä mukaan. Alle kolmevuotiaan lapsen laulu on aina tilannesidonnaista ja liittyy toiminnallisuuteen. Lapset laulavat mielellään omien kokemustensa kautta, eivätkä ryhmässä. Leikkitilanteisiin on hyvä liittää laulua, sillä laulaminen kehittää lapsen mielikuvitusta. Lyhyet lauluhetket, joita toistetaan moneen kertaan, ovat tehokkaita. (Ruokonen 2000, 79–80.)

Kolmevuotias lapsi osallistuu laululeikkeihin ja laulaa piirissä. Opetettaessa laulua, on hyvä toistaa lyhyt säe välittömästi, eli käyttää kaiku-menetelmää. Lapset oppivat pikkuhiljaa, ensin he tulevat mukaan alku- tai lopputavuihin ja kertosaäkeisiin, jotka toistuvat samoina. Usein kolmevuotiaat lapset oppivat lyhyen ja tutun laulun kokonaisuudessaan oikein. Ryhmälaulu tapahtuu alussa rinnakkain, eli vierekkäin omassa tahdissa. Tärkeintä on laulamisen ilo. Varhaiskasvattajat ohjaavat lapsia yhteislauluun antamalla selkeät ohjeet. Opetellaan aloittamaan laulaminen yhtä aikaa. Lyhyistä ja suppealla äänialalla liikkuvista lauluista on hyvä aloittaa. (Ruokonen 2000, 80.) Harjoitellaan laulamaan eri tavoilla: hiljaisesti, kovaa, iloisesti, surullisesti, hitaasti ja nopeasti. Jokin helppo laulu voidaan opetella myös vieraalla kielellä. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 76.)

4.2.2 Soittaminen

1-vuotiaiden lasten kanssa voidaan harjoitella soittamaan helppoja soittimia, kuten rytmimunia, kapuloita ja tamburiineja sekä kehosoittimia, kuten taputuksia ja tömistyksiä. Tasapaino, tuntoaisti ja rytmikyky kehittyvät tömistellessä jalkoja. (Kivelä-Taskinen 2008, 71.) Hermostunut lapsi kannattaa ohjata soittamaan rumpuja, jolloin hän saa purkaa harmitusta turvallisesti. Harjoitellaan soittamaan vuorotellen ja yhtä aikaa. Yhdistetään liikuntaa ja musiikkia improvisoiden. Harjoitellaan perusrytmiiä. Voidaan kokeilla liikkua hiirinä hiippaillen ja karhuina tassuttaen. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 64–65.) 2-vuotiaat osaavat soittaa oikeassa kohdassa, kun laulu on tuttu (Kivelä-Taskinen 2008, 73).

Tutustutaan uusiin soittimiin yksi kerrallaan. Kaikille lapsille tulee tarjota mahdollisuus kokeilla soittimien soittoa. Kuunnellaan eri soittimista lähteviä ääniä ja vertaillaan niitä keskenään. Keskitytään kuunteluun, kuunnellaan laulun sanoja ja tunnistetaan eri soittimia. Kuuntelutilanteen tulee olla rauhallinen ja lapsen täytyy olla kiinnostunut tekemisestä, jotta toiminta voi onnistua. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 74.)

4.2.3 Kuuntelu

Musiikin kuuntelu aktiivisesti on tärkeää varhaisiän musiikkikasvatuksessa. Kuunteluun voidaan liittää havainnollistavaa materiaalia, kuten kuvia. (Ruokonen 2000, 80.) Jokaiseen päivään olisi hyvä rakentaa hiljaisia hetkiä, sillä hiljaisuus opettaa kuuntelemaan. Kuuntelutaito on tärkeä musiikissa, mutta myös vuorovai-
kutuksessa ihmisten välillä. (Ruokonen 2011, 130.) Kyky kuunnella heikentyy taustamusiikin vuoksi. Ihminen tarvitsee välillä hiljaisuutta. Melu voi aiheuttaa päänsärkyä, levottomuutta ja ärtymistä. Lasten kuuntelutaitoa tulee kehittää, sillä jatkuva taustamelu turruttaa kuuntelukykyä. Kuuntelutaito on perusedellytys op-
pimiselle. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 90–91.) Aikuinen on lapselle esimerkkinä. Lapsi oppii aikuiselta kuuntelemisen taidon, kun aikuinen kuuntelee lasta aidosti. Pienen lapsen puhe voi olla hidasta, joten on tärkeää antaa lapselle aikaa. (Paasolainen 2009, 13.)

Lapsi kuuntelee mielellään, kun varhaiskasvattaja soittaa soittimia. Musiikillisten virikkeiden lisäksi lapsi tarvitsee hiljaisuutta ja aikaa omalle kypsymiselle. (Ruokonen 2000, 79.) Musiikkituokiossa kuuntelemista voidaan harjoitella eri tavoin. Pienessä ryhmässä jokaiselle lapselle voi antaa aluksi lyhyen puheenvuoron, joka on hänelle pieni esiintymisharjoitus. Toisia lapsia kannustetaan kuuntelemaan. Myös hiljaisuuden kuunteleminen on tärkeää. Elämme voimakkaassa ääniympäristössä, jossa hiljaisuus toimii pysähdyksenä. Luonnon äänien kuunteleminen on rauhoittavaa. (Paasolainen 2009, 14–15.)

4.2.4 Leikki osana musiikkikasvatusta

1,5–2-vuotiaiden lasten kanssa harjoitellaan helppoja piirileikkejä. Yksinkertaisuus, aikuisen antama selkeä malli ja toisto ovat tärkeitä piirileikkejä opetellessa. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 65–66.) Pieni lapsi oppii musiikin käsitteitä toiminnan ja leikin kautta. Käsitteiden oppimisen lähtökohtana on hahmottaa ja oppia vastakohtapareja, kuten nopea-hidas, korkea-matala ja lyhyt-pitkä. (Ruokonen 2000, 81.) Liikuntaleikeissä voidaan yhdistellä liikkeitä, kuten konttausta, hiipimistä ja

hyppimistä eri rytmeihin (Kivelä-Taskinen 2008, 73). 3-vuotiaan lapsen tärkein ilmaisutapa on liikkuminen (Hongisto-Åberg ym. 1994, 47).

Musiikin syke on tärkeä pienelle lapselle, joka liikkuu hytkymällä musiikin mukana. Alle kolmivuotiaille lapsille sopivat erinomaisesti sylilorut, köröttelyt, piilo-leikit, kämmenen kutittelut, yllätykset, keinutukset ja ilmaan hyppyttelyt. Aikuisen on käytettävä erilaisia äänensävyjä ja liikkeiden voimakkuuksia. (Ruokonen 2000, 78.) Lapsille pitäisi tarjota enemmän tunneperäisiä elämyksiä. Lorutteluun voi yhdistää leikkiliikkeitä. Alle 3-vuotiaat lapset vastaavat mielellään aikuisen kehotuksiin ja musiikillisiin arvoituksiin, kuten ”anna käsi” ja ”missä on nalle?”. (Tiusanen 2001, 181,188,191.)

4.3 Varhaiskasvattaja musiikkikasvattajana

Uuteen aikuiseen ja ryhmään tutustuminen on lapselle suuri asia. Aikuisen olisi hyvä tunnistaa lapsen tunteita ja helpottaa ryhmään sopeutumista. Tuttu laulu tuo lapselle turvallisuuden tunnetta. Aikuisen hymy ja positiivinen asenne ovat tärkeitä. (Paasolainen 2009, 11–12.) Varhaiskasvattajan tulee olla herkkänä ja aistia tilanteita koko ajan. Herkkyyttä tarvitaan, jotta ymmärretään lapsen aloitteet, toiveet ja tarpeet. Varhaiskasvattajan tulee rohkaista ja kannustaa lapsia. (Mikkola & Nivalainen 2009, 21.)

Musiikin tunnelmaan vaikuttaa dynamiikka eli äänen voimakkuuden vaihtelu. Varhaiskasvattaja saa mielenkiintoa puheeseensa vaihtelemalla äänen voimakkuutta hiljaisesta voimakkaaseen ja tauottamalla puhettaan harkitusti. Varhaiskasvattajan tulee olla tarkkana, sillä helposti käy niin, että hiljainen mielletään hitaaksi ja voimakas nopeaksi, jolloin rytmi katoaa. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 31–33.) Etenkin pienet lapset saadaan helposti pysähtymään kuuntelemaan, kun varhaiskasvattaja käyttää lauluinaatiota puheessaan. Tämä musiikillinen kommunikointitapa saa lapset keskittymään kuunteluun. Jos aikuinen ei puhu tai laula lapsille eikä ole läsnä, voi syntyä kova meteli, joka aiheuttaa levottomuutta. Varhaiskasvattajat luovat lapsiryhmään omalla toiminnallaan rauhallisen tai levottoman tunnelman. Varhaiskasvattaja saa lapset matkimaan musiikillista puhetta

käyttäessään itse lauluintonaatiota sekä emotionaalisia äänensävyjä. Aikuisen laulu saa lapset rauhoittumaan, sillä lapset kokevat, että heistä välitetään. Emotionaalinen puhe ja laulu, eleet ja ilmeet sekä kosketus ja syli viestittävät lapselle aikuisen aitoa välittämistä. Varhaiskasvattajan tehtävänä on rohkaista lapsia laulamaan mukana sekä vastaamaan lauluun laululla. (Tiusanen 2001, 182, 187–188).

Varhaiskasvattajan tulee antaa monipuolinen ja selkeä malli äänenkäytöstä lapselle. Jotkut lapset haluavat esiintyä muille ja keksiä itse lauluja ja loruja. Varhaiskasvattajan tulee rohkaista lapsia, mikäli he osoittavat oma-aloitteisuutta. Lopputulos ei ole tärkeinä, vaan lapsen aktiivisuus. Yhdessä laulaminen ja soittaminen tuovat lapselle sosiaalisen ja taiteellisen kokemuksen. Soittaminen harjoittaa koordinaatiota ja motorisia taitoja. Lapsi oppii kuulemastaan, tunnistaa soittimia ja hahmottaa rakenteita, mikäli hän keskittyy kuuntelemiseen. Motoriset taidot kehittyvät lapsen vastatessa liikkumalla kuulemaansa musiikkiin. (Lindberg-Piironen 1994, 53–54.)

Lastentarhanopettajien musiikkikäsitkset ovat keskenään erilaisia. Musiikki-käsitkseen vaikuttaa ikä ja kulttuuri. Myös koulutus muuttuu jatkuvasti sisällöllisten painotusten, arvojen ja asenteiden osalta. (Anttila & Juvonen 2002, 41.) Vanhemmat ja kotiympäristö toimivat keskeisinä tekijöinä lapsen varhaisiän musiikillisessa kehityksessä (Ahonen 2004, 143). Myös ensimmäisellä musiikinopettajalla on suuri vaikutus lapsen musiikkiharrastuksen pysyvyyteen. Opettajan suhtautuminen lapseen ja musiikkiin vaikuttaa siihen, tuleeko lapsi myöhemmin viihtymään musiikkiharrastuksensa parissa. Lastentarhanopettaja saattaa olla ensimmäinen ulkopuolinen musiikkikasvattaja lapselle. Mikäli musiikkikasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutussuhde on positiivinen, tulee lapsi todennäköisesti nauttimaan musiikkiharrastuksestaan myöhemmin. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 18.)

Varhaiskasvattajan on syytä pohtia omaa työtapaansa, sillä hän vaikuttaa merkittävästi lapsen käsitkseen musiikista (Huhtinen-Hildén 2013, 141). Musiikkikasvattajat vaikuttavat työssään muiden ihmisten asenteisiin. Myönteisesti mu-

siikkiin suhtautuva varhaiskasvattaja vaikuttaa positiivisesti lapsen musiikkisuhteeseen. (Lindeberg-Piironen 1994, 48.) Varhaiskasvattajien kannattaa rohkeasti kokeilla uusia asioita, jotta musiikkitoiminta voi kehittyä (Paasolainen 2009, 20). Optimaalinen tilanne olisi, että lapsi saisi olla monen eri musiikkikasvattajan musiikkituokioissa saaden erilaisia kokemuksia. (Kivelä-Taskinen & Setälä 2006, 8).

Lasten kanssa työskentelevät aikuiset ajattelevat usein olevansa epämusikaalisia. He saattavat jättää musiikkia pois työstään tai antavat kollegan hoitaa musiikkikasvatuksen. Musikaalisuus ilmenee arjessa monin eri tavoin. Melodiatajulla tarkoitetaan sitä, että havaitsee, kun sävelmä menee oikein tai väärin ja kyetään toistamaan sävelmä laulaen tai viheltäen. Mikäli kykenee naputtamaan musiikin rytmiä, on rytmittäjä. Sointiväritäjä on, jos tunnistaa tuttuja ihmisiä heidän äänen perusteella tai tunnistaa äänen perusteella eri soittimia. Jos kokee musiikkia väreinä tai mielikuvina mielessään, omaa musiikillista mielikuvitusta. Mikäli tunnistaa aiemmin kuultuja lauluja tai kuulee mielessään tuttuja sävelmiä, joita hyräilee, omaa musiikillista muistia. Musiikkia voi opettaa ilman aiempaa kokemusta. Tärkeää on omata positiivinen asenne, hyvä vuorovaikutus lapsiryhmään sekä tutustua huolellisesti opetettaviin asioihin. Koko ryhmä kehittyy, kun yhdessä kokeillaan uusia asioita. Varhaiskasvattajan tulee hyväksyä musikaaliset taitonsa sellaisina kuin ne ovat ja muistaa, että lapset eivät arvostele, vaan nauttivat aikuisen läsnäolosta. Mikäli laulaminen tuntuu epämukavalta, on loruttelu hyvä vaihtoehto. (Paasolainen 2009, 7–9.)

Varhaiskasvattajan tehtävänä on määrittää rajat ja rakenteet toiminnalle. Lapsi voi luottavaisin mielin keskittyä toimintaan, kun varhaiskasvattajilla on yhtenäiset linjat. (Mikkola & Nivalainen 2009, 20.) Musiikkia voidaan liittää kaikenlaiseen toimintaan suunnitellusti tai spontaanisti (Ruokonen 2000, 73). Tuttuun melodiaan voi itse keksiä uudet sanat (Paasolainen 2009, 20). Musiikkihetkessä on suositeltavaa työstää samaa pientä laulua monella eri tavalla: lorutellen, laulaen, liikuen ja soittaen. Pienille lapsille sopii paljon tuttua ja aavistus uutta. Kertaaminen auttaa oppimista. (Paasolainen 2009, 10.)

Piirimuodostelmassa varhaiskasvattajalla on samaan aikaan kontakti jokaiseen lapseen erikseen sekä koko ryhmään. Piirissä lapset oppivat ryhmässä olemista: kuulemaan muita ja odottamaan vuoroa. (Juntunen 2010c, 17.) Myönteisen palautteen antaminen lapsille vahvistaa heidän käsitystä itsestään ja ryhmän jäsenenä, mikä tukee ryhmähengen kehittymistä (Paasolainen 2009, 12). Ryhmätointa kasvattaa ja on lapsen edun mukaista, mutta lapset tulee huomioida ryhmässä myös yksilöinä (Marjanen 2009, 387,390). Pienessä ryhmässä lapsen on turvallista ja helpompaa olla kuin suuressa ryhmässä. Varhaiskasvattajan on helpompi havainnoida ja tukea lasta, eikä lapsen tarvitse hakea huomiota niin paljon kuin suuressa ryhmässä, jossa lapsi ahdistuu helposti. Varhaiskasvattaja ei pysty antamaan kaikille lapsille heidän tarvitsemaansa huomiota suuressa ryhmässä. Lapset tarvitsevat varhaiskasvattajan kannattelua ja saattavat käyttäytyä levottomasti, jos eivät saa tätä. Suuressa ryhmässä on myös hyviä ominaisuuksia: se opettaa sosiaalisuutta ja ryhmässä olemista koulumaailmaa varten sekä vahvistaa ryhmähenkeä. Pienryhmä mahdollistaa hyvän vuorovaikutuksen ja varhaiskasvattaja saa tunteen lasten aidosta kohtaamisesta. (Mikkola & Nivalainen 2009, 32–33.)

Musiikkia kannattaa yhdistää kaikkiin päivän toimintoihin, sillä sen avulla lapsi saadaan tekemään yhteistyötä ja esimerkiksi pukemistilanne saattaa helpottua. Lapsi ei välttämättä turhaudu niin helposti joutuessaan odottamaan, kun hän keskittyy aikuiseen ja tämän viestiin. Varhaiskasvattaja voi vaikuttaa tilanteen tunnelmaan improvisoimalla laululeikkejä. Kun laulu yhdistetään elävään tilanteeseen, kehittää se eläytymiskykyä ja mielikuvitusta. (Hongisto-Åberg ym. 1994, 62.) Epäviralliset musiikkitalanteet toimivat parhaiten lasten oman musiikillisen ilmaisun aktivoijina. Ensimmäisten musiikillisten oppimiskokemuksien olisi hyvä tapahtua olosuhteissa, joissa lapsi tuntee itsensä rakastetuksi ja hyväksytyksi. Lapselle ei saa asettaa suorituspainetta. Musiikkitoiminnan tulisi olla lapsilähtöistä ja varhaiskasvattajan tulisi olla aidosti kiinnostunut ohjaamisesta. Musiikki olisi hyvä liittää leikkiin. (Ruokonen 2011, 123.) Lapsen musikaaliset taidot kehittyvät leikin ja musiikin kuuntelun yhteydessä. Laulamista pitäisi tapahtua useita kertoja päivässä. (Tiusanen 2001, 183.)

5 MUSIIKKIKANSION RAKENTAMINEN

5.1 Tarkoitus ja tavoitteet

Tarkoituksena oli koota monipuolista musiikkimateriaalia varhaiskasvattajien käyttöön, jotta päiväkotit sai uuden työvälineen. Pedagoginen musiikkikansio on varhaiskasvattajien työkalu, jonka hyödyntäminen tuo monipuolisuutta päiväkodin musiikkikasvatukseen. Musiikkikansion on tarkoitus olla pohjana päiväkodin musiikkimateriaalille, joka kehittyy jatkuvasti, sillä päiväkodin varhaiskasvattajat saavat lisätä musiikkimateriaalia siihen.

Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää eräälle helsinkiläiselle päiväkodille pedagoginen musiikkikansio, josta olisi hyötyä erityisesti niille varhaiskasvattajille, jotka eivät koe musiikkikasvatusta omana vahvuusalueenaan. Kansion oli tarkoitus olla käytännöllinen ja tuoda ideoita päiväkodin musiikkikasvatukseen. Tavoitteena oli tuoda päiväkodin varhaiskasvattajille vaihtoehtoja musiikkitoiminnan suunnitteluun ja lapsille laadukasta varhaisiän musiikkikasvatusta.

5.2 Toimintaympäristö

Opinnäytetyö toteutettiin varhaiskasvatusympäristöön, helsinkiläiseen yksityiseen päiväkotiin, jossa opinnäytetyöprosessin aikana työskentelin itse. Päiväkoti on suhteellisen uusi, se on ollut toiminnassa noin kahden vuoden ajan. Päiväkodilla on oma piha ja sen lähellä on hyvät ulkoilumaastot. Päiväkoti on rakennettu pienryhmätoiminnalle ideaaliksi, sillä siellä on paljon huoneita. Päiväkodissa on liikuntasali, jossa voi toteuttaa musiikkiliikuntaa suuremman ryhmän kanssa. Päiväkodissa ei ole ollut aiempaa musiikkikansiota. Päiväkodin teema vaihtuu vuosittain, mutta musiikkikansio toivottiin pidemmälle aikavälille, eikä kansiolla ole tämän vuoksi teemaa.

Päiväkodin arvoihin kuuluvat turvallisuus, suvaitsevaisuus, myönteisyys, osallisuus ja innovatiivisuus. Kasvu-, oppimis- ja työympäristö sekä materiaalit ovat valvottuja ja tarkastettuja, säännöt ovat sovittu yhteisesti ja varhaiskasvattajat ovat aidosti läsnä. Kaikki lapset hyväksytään omana itsenään ja kaikkia kohdellaan tasa-arvoisesti. Vanhempia, lapsia ja työkavereita kunnioitetaan ja vuorovaikutus on ammatillista sekä luottamuksellista. Varhaiskasvattajat antavat lapsille aikaa, kuuntelevat ja kannustavat. Lapset nähdään aktiivisina toimijoina ja heidän annetaan osallistua ja vaikuttaa toimintaan. Asioita kokeillaan tehdä uusilla tavoilla ja omaa työtapaa arvioidaan ja kehitetään jatkuvasti. Päiväkodin toiminta-ajatuksena on tarjota lapsille laadukasta varhaiskasvatusta, joka antaa hyvät lähtökohdat elinikäiseen oppimiseen. Vanhempien kanssa tehdään yhteistyötä, arvioidaan, mikä on lapselle parasta ja sitoudutaan tukemaan lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista.

Päiväkodin pedagoginen musiikkikansio on yleistettävissä. Koen, että se sopisi käytettäväksi muissakin päiväkodeissa. Musiikkikansio on tarkoitettu musiikkikasvatuksen tueksi erityisesti niille varhaiskasvattajille, jotka eivät koe musiikkia vahvuusalueenaan.

5.3 Kohderyhmä

Päiväkodissa on tällä hetkellä 1–5-vuotiaita lapsia viidessä eri lapsiryhmässä, jotka ovat jaoteltu lasten iän mukaan. Päiväkodissa on 13 varhaiskasvattajaa, joista neljä ovat lastentarhanopettajia ja yhdeksän lastenhoitajia. Jokaiselle lapselle on nimetty oma varhaiskasvattaja, jonka kanssa toteutetaan pienryhmätöitä.

Päiväkoti ei ole musiikkipainotteinen. Musiikkikasvatusta on toteutettu päiväkodissa vaihtelevasti varhaiskasvattajasta riippuen. Jokainen varhaiskasvattaja on toteuttanut varhaisiän musiikkikasvatusta omien taitojensa ja mieltymystensä mukaisesti ilman yhteistä suunnitelmaa. Musiikkikasvatus on yleensä ollut yhteydessä vuoden teemaan.

Päiväkodissa järjestetään kerran kuukaudessa koko talon yhteinen musiikkileikkikoulu, joka toteutetaan varhaiskasvattajien toimesta. Jokaisen lapsiryhmän varhaiskasvattajat ovat vuorotellen ohjausvastuussa, jotta toiminta olisi monipuolista ja vastuu olisi jaettua. Musiikkileikkikoulu sisältää 1–5-vuotiaille lapsille suunnattua musiikkitoimintaa. Ohjausvastuussa olevan ryhmän varhaiskasvattajat ohjaavat yhdessä ryhmän lasten kanssa omalle ryhmälle tuttua musiikkitoimintaa koko päiväkodille. Ohjausvastuussa olevien varhaiskasvattajien lapsiryhmän lapset saavat esiintymiskokemuksen näyttäessään mallia muille päiväkodin lapsille.

5.4 Suunnittelu

Tein työharjoittelun kyseisessä päiväkodissa syksyllä 2014 ja kysyin, onko päiväkodilla tarvetta opinnäytetyölle. Päiväkodin johtaja kertoi päiväkodin tarvitsevan musiikkiansiota, jossa olisi musiikkimateriaalia, jota varhaiskasvattajat voisivat käyttää työssään. Musiikkiansiolle ei ollut tiettyä raamia, vaan sain suunnitella sitä melko vapaasti.

Aluksi oli tarkoitus suunnitella valmiita musiikkituokioita, joita olisi sovellettu erikikäisille lapsille. Tutustuttuani alle 3-vuotiaiden lasten musiikkikasvatukseen päätin, että teen kansioon jaottelun ikäryhmien perusteella. Olen tyytyväinen päätökseeni jättää valmiit musiikkituokiot pois, sillä ne eivät jätä tilaa lapsilähtöiselle pedagogiikalle, jossa lasten tulee saada vaikuttaa toimintaan.

Alle 3-vuotiaiden ja yli 3-vuotiaiden lasten musiikkikasvatus poikkeavat toisistaan jonkin verran. Musiikkiansiota suunnitellessa halusin, että siinä tullaan kuvaamaan alle 3-vuotiaiden lasten musiikkikasvatuksen erityisyyttä. Alle 3-vuotiaiden musiikkikasvatuksessa yksinkertaisuus ja toisto korostuvat, ja musiikkikasvatus on vahvasti yhteydessä arkisiin tilanteisiin, eivätkä järjestetyt tuokiot ole yleensä tarkoituksenmukaisia. Yli 3-vuotiaiden lasten kanssa musiikkikasvatus liittyy myös arkisiin tilanteisiin, mutta lisäksi sitä toteutetaan tavoitteellisissa tuokioissa erillisinä kokonaisuuksina. Kansion sisältämä musiikkimateriaali soveltuu parem-

min yli 3-vuotiaiden lasten kanssa toteutettavaksi, mutta tulee muistaa, että lapsen ikä- ja kehitystaso eivät aina kohtaa. Musiikkimateriaalia voidaan varioida eri-ikäisille lapsille.

Suunnitteluvaiheessa pohdin, että kansio olisi voitu kuvittaa lasten tekemillä kuvilla. Kansio tuli pääasiassa varhaiskasvattajien käyttöön, joten lasten taideteokset eivät olisi päässeet oikeuksiinsa, esille lasten näkyville. Lasten tekemien kuvien käyttöön olisi lisäksi tarvinnut luvan huoltajilta.

5.5 Toteutus

Perehdyin toiminnallisen opinnäytetyön tekemisen perusteisiin ja opin-näytetyöni aihepiiriin. Olin yhteydessä päiväkotiin koko prosessin ajan ja kysyin johtajan mielipiteitä omiin ehdotuksiini. Aloitin samoihin aikoihin työt lastentarhanopettajana, kun suunnittelin opinnäytetyötäni. Etsin kirjallisuudesta teoretietoa musiikkikasvatuksesta. Suunnittelin musiikkikansiota aluksi musiikkikasvatuskirjallisuuden pohjalta, jonka jälkeen siirryin teoriasta käytäntöön työpaikallani.

Kokeilin erilaisia musiikillisia työtapoja ryhmässä, jossa oli 1–3-vuotiaita lapsia. Kokosin musiikkikansioon jatkuvasti materiaalia, jota etsin kirjallisuudesta, internetistä ja toisilta varhaiskasvattajilta. Valitsin kansioon hyväksi havaitsemaani materiaalia ja jätin pois osia, joita en itse kokenut toimiviksi. Valinnat tein sen perusteella, mistä lapset innostuivat ja missä tavoite oli selkeä. Halusin musiikkikansion materiaalin olevan tavoitteellista, mielekästä ja monipuolista. Musiikkikansion runko rakentui lopulliseen muotoonsa pitkän jäsentelyprosessin jälkeen. Kokosin löytämäni musiikkiharjoitteet yhteen ja jaottelin ne omiksi osa-alueikseen tavoitteensa mukaisesti. Jaottelu oli haastavaa, sillä joillakin harjoitteilla oli monta tavoitetta.

Päiväkodin pedagoginen musiikkikansio sisältää teoriaa musiikkikasvatuksesta, huomioita eri-ikäisten lasten musiikkikasvatuksesta, yksittäisen musiikkituokion rakenteen sekä musiikkimateriaalia, josta varhaiskasvattajat voivat poimia ideoita musiikkitoimintaan. Kansioon on valittu uutta musiikkimateriaalia, jolla on selkeä

tavoite. Kansioon valitut laulut ovat perinteisiä ja arkipäiväisiä. Uskon, että kaikki päiväkodin varhaiskasvattajat tuntevat osan lauluista. Olen jättänyt nuotit kokonaan pois kansioista tekijänoikeussyistä. Musiikkikansio edellyttää varhaiskasvattajalta lasten ikä- ja kehitystason tuntemusta, jotta materiaalia voidaan soveltaa kullekin ryhmälle sopivaksi.

Musiikkikansio on painotuote, joten ulkoasuun tuli kiinnittää huomiota. Musiikkikansio on kuvitettu, jotta se olisi mielekäs käyttää. Kuvat ovat lahjakkaan Heli Kemiläisen käsialaa ja niiden tarkoitus on piristää kansion yleisilmettä. Kuvat ovat tärkeä osa kansiota, sillä ne tekevät kansiota kiinnostavan. Annoin musiikkikansion kuvittaneelle Heli Kemiläiselle vapauden suunnitella itse musiikkikansion kuvitus. Kerroin, mihin musiikkikansio on tulossa ja mikä sen tarkoitus on. Heli etsi inspiraatiota kuviin internetistä ja kysyi mielipiteitäni. Kuvien valmistuttua liitin ne osaksi musiikkikansiota. Sijoitin kuvat musiikkikansioon siten, että tyhjät kohdat täytyisivät ja kuvia olisi melko tasapuolisesti pitkin kansiota. Aluksi kansikuvana oli mielestäni Helin kaunein teos, jossa kaksi tyttöä soittivat viuluja. Kuva ei kuitenkaan kuvannut musiikkikansion sisältöä ja jäi pois lopullisesta musiikkikansioista. Lopulliseksi kansikuvaksi päättyi päiväkodin musiikkitoimintaa kuvaava teos, jossa kaksi lasta soittavat marakasseja.

5.6 Arviointi

Mielipiteiden tutkiminen on vaikeaa, mutta kysely on hyvä tapa kerätä ja tarkastella tietoa mielipiteistä (Vehkalahti 2014, 11–12). Keräsin päiväkodin varhaiskasvattajilta palautteen pedagogisesta musiikkikansioista yksinkertaisen palautelomakkeen avulla. Tarkoituksena oli saada palautetta, jonka avulla kehittää musiikkikansiota. Lomakkeessa oli mahdollisuus antaa avointa palautetta. Avoimen palautteen kautta vastaajat voivat tuoda esille jotakin olennaista, mitä on unohdettu kysyä. Testasin palautelomakkeen ennen käyttöä ystävälläni, jotta näin vastaako se tarkoitukseensa.

Vein musiikkikansion ensimmäisen version päiväkodin varhaiskasvattajien kokeiltavaksi ja arvioitavaksi lokakuun alussa 2015. Musiikkikansio oli kokeiltavana kahden viikon ajan, jonka jälkeen keräsin siitä palautteen laatimani palautelomakkeen (ks. LIITE 2) avulla. Luin ja analysoin saamani palautteen, jonka perusteella tein musiikkikansioon muutoksia. Kun olin muokannut kansion valmiiksi, vein sen päiväkotiin, jotta varhaiskasvattajat pääsivät käyttämään sitä. Tekemäni musiikkikansion on tarkoitus toimia pohjana kansiolle, jota täydennetään jatkuvasti. Päiväkodin varhaiskasvattajilta saamani palautteen perusteella musiikkikansion runko oli selkeä ja toimiva.

Alun perin oli tarkoitus suunnitella musiikkikansio, joka sisältäisi valmiita musiikkituokioita. Päädyin kokoamaan musiikkimateriaalia, josta saa poimia ideoita, sillä halusin antaa kasvattajille mahdollisuuden koota sellaisia kokonaisuuksia, joista itse pitävät. Uskon, että tällaisena musiikkikansiota on mielekkäämpi käyttää. Musiikkikansio koostuu teoriaosasta ja materiaalista. Teoriaosuudessa on kerrottu lyhyesti musiikkikasvatuksesta ja eri-ikäisten lasten musiikkikasvatuksesta. Materiaaliosuus sisältää ideoita varhaiskasvattajille musiikkihetkien suunnitteluun. Opinnäytetyön eettisyydessä tuli ottaa huomioon uskonnon ja musiikin välinen yhteys. Jätin pedagogisesta musiikkikansiosta pois kaiken selkeästi uskontoon liittyvän.

Lapset pääsivät vaikuttamaan musiikkikansioon, sillä kokeilin opinnäytetyöprosessin aikana musiikkiharjoitteita. Valitsin kansioon sellaisia, joista lapset pitivät ja jätin pois sellaisia, jotka eivät innostaneet yhtä paljon. Varhaiskasvattajien kahden viikon kokeilujakson aikana vain muutama lapsi pääsi osallistumaan musiikkikansion avulla suunniteltuun musiikkihetkeen. Palautelomakkeessa oli kysymys lapsilta saadusta palautteesta, mutta vain kaksi varhaiskasvattajaa vastasivat kysymykseen. Vastauksista ilmeni, että lapset olivat innokkaasti mukana musiikkihetkissä.

6 ARVIOINNIN TULOKSET

6.1 Varhaiskasvattajilta saatu palaute

Sain musiikkikansioista palautetta jokaiselta mahdolliselta vastaajalta, joten vastausprosentti oli sata. Pääosin palaute oli kehuja, mutta sain myös muutamia kehitysehdotuksia, joiden mukaan olen pyrkinyt muokkaamaan musiikkikansiota, mutta kaikkia kehitysehdotuksia en pystynyt toteuttamaan. Suurin osa kyseisen päiväkodin varhaiskasvattajista ei kokenut musiikkia omaksi vahvuusalueekseen, minkä takia musiikkikansiolle oli tarvetta. Monet kertoivat saaneensa ideoita musiikkikasvatukseen, mikä oli tarkoituksenakin. Musiikkikansion avulla suunniteltuihin musiikkihetkiin osallistuneet lapset olivat nauttineet toiminnasta.

Lapset olivat innolla mukana soitto- ja lauluhetkissä. Meillä oli käytössä musiikkiviikon aikana rytmimunat ja rytmikapulat.

Lapset tykkäsivät.

Kahden viikon arviointijakso koettiin liian lyhyeksi, sillä kahdestatoista vastaajasta vain kolme ehtivät käyttää kansiota käytännössä. Kaksi vastaajaa käyttivät kansiota suunnitteluun ja seitsemän vastaajaa tutustuivat kansioon. Useimmat vastaajat kertoivat käyttävänsä kansiota tulevaisuudessa.

Käytin kansiota musiikkipainotteisella viikollamme omassa ryhmässä. Laulelimme sisällä ja ulkona.

Hyödynsin kansiota tulevia musiikkituokioita suunnitellessani.

En ole vielä ehtinyt käyttämään, mutta sain siitä kyllä ideoita!

Musiikkikansion teksti koettiin selkeäksi ja ytimekkääksi sekä ohjeet ymmärrettäväksi ja loogisiksi. Sisällysluettelo selkeytti musiikkikansiota ja johdantoa pidettiin hyvänä. Materiaalia pidettiin monipuolisena, sillä musiikkia lähestytään muistakin näkökulmista kuin laulamista ja soittamisesta. Kaikki vastaajat kertoivat kokevansa materiaalin hyödylliseksi ja tässä perusteluja:

Toisinaan suunnittelu-aikaa on hyvin rajallisesti, jolloin valmiin pohjan hyödyntäminen säästää niin aikaa kuin hermojäkin ja toiminnasta tulee monipuolista sekä tarkoituksenmukaista.

Materiaalia on kivasti ja se on jaoteltu selkeästi aihepiireittäin. Kasvattaja voi poimia pitämänsä ideat, yhdistellä niitä ja varioida mielensä mukaan.

Minulle on siitä varmasti paljon hyötyä, sillä musiikki on kehityskohdeitani tätä työtä ajatellen. Monipuolinen materiaali.

Musiikkikansio sisältää paljon tärkeää tietoa ja hyvät ohjeet, joilla suunnitella mielekäs tuokio lapsille ikätasoa ajatellen. Ohjeet olivat todella selkeät ja niiden avulla kokemattomampikin voi pitää hyvän musiikkituokion.

Itsellä ei ole yhtään kokemusta musiikkikasvatuksesta, joten kansion avulla voin aloittaa. Tulen käyttämään jatkossa!

Soittimista toivottiin omaa osiota, jossa kerrotaan, mitä soittimia päiväkodissa kannattaa käyttää ja miten. Materiaalia alle 3-vuotiaiden lasten musiikkikasvatukseen toivottiin enemmän ja musiikkisanojen käyttöä kritisoi. Kuvia toivottiin enemmän. Yksi varhaiskasvattajista ehdotti, että kansioon lisättäisiin luovan musiikkitoiminnan leikki, jossa on tarkoituksena kehittää uusi laulu siten, että lapset keksivät sanat ja aikuinen melodian. Varhaiskasvattaja kertoi, että oli kokeillut menetelmää pienryhmässä ja saanut lapsilta hyvää palautetta. Kehittämisehdotuksena tuli myös monikulttuurisuuden huomioiminen. Musiikkikansioon toivottiin eri-ikäisille lapsille soveltuvien laulujen jaottelua sekä loppuun listattujen laulujen nuotteja. Yksi varhaiskasvattajista toivoi vinkkiä musiikkihetken rauhalliseen lopetukseen.

6.2 Itsearviointi

Kokosin päiväkodille musiikkikansion, josta sain hyvää palautetta. Musiikkikansio vastaa tarkoitustaan, eli varhaiskasvattajat saivat siitä uuden työvälineen. Tavoitteena oli, että musiikkikansio olisi käytännöllinen ja varhaiskasvattajat saisivat siitä uusia ideoita. Mielestäni onnistuin täyttämään opinnäytetyöni tavoitteet.

Suunnittelin musiikkikansion erityisesti niille kasvattajille, jotka eivät koe musiikkia omana vahvuusalueenaan. Ennen opinnäytetyöprosessia musiikkikasvatus ei kuulunut omiin vahvuusalueisiini, mutta prosessin aikana olen kehittänyt musiikkikasvatuksessa. Olen tyytyväinen tekemääni musiikkikansioon ottaen huomioon lähtökohtani.

Päiväkodin varhaiskasvattajilta saamani palautteen jälkeen lisäsin musiikkikansioon soitinosion, ehdotetun luovan musiikkitoiminnan leikin, vinkin musiikkituokion rauhalliseen lopettamiseen sekä yritin ottaa alle 3-vuotiaiden lasten musiikkikasvatuksen paremmin huomioon lisäämällä tekstiä. Pyrin muokkaamaan tekstiä ymmärrettävämmäksi poistamalla ja selittämällä musiikkitermejä. Monikulttuurisuuden otin huomioon jatkotutkimusehdotuksena. En lajitellut lauluja ikäryhmän mukaan kahdesta eri syystä: jokaisen varhaiskasvattajan kannattaa valita itselle mieluisat laulut ja lapsen ikä- ja kehitystaso eivät aina kohtaa. Nuotteja en voinut lisätä tekijänoikeussyistä.

Jos saisin tehdä jotakin toisin, laatisin paremman aikataulun musiikkikansion rakentamiselle ja koko opinnäytetyöprosessille. Palautejakso olisi voinut olla pidempi, jotta mahdollisimman moni varhaiskasvattaja olisi ehtinyt käyttää kansiota. Kaikki varhaiskasvattajat eivät ehtineet kokeilla kansiota käytännössä, mutta olen tyytyväinen, että kaikki ehtivät tutustua siihen ja vastausprosentti oli sata. Kysymykset olisivat voineet olla osallistavampia, kuten ”minkälaisen lisäyksen tekisit kansioon?”.

Musiikkikansion matka on vasta alussa, ja sitä tullaan päivittämään ja täydentämään päiväkodin varhaiskasvattajilta saaduilla ideoilla. Musiikkikansiota voidaan täydentää myös lapsilta ja heidän vanhemmiltaan saadulla palautteella ja ideoilla. Uskon, että musiikkikansio toimii hyvänä pohjana päiväkodin musiikkimateriaalille.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Musiikkikansion käytettävyys

Päiväkodin varhaiskasvattajat kokivat, että musiikkikansio oli selkeä ja helppokäyttöinen kokonaisuus. Musiikkikansion teksti oli ymmärrettävää ja kansio oli miellyttävä käyttää, kun teoriaosuus oli lyhyt ja ytimekäs. Päiväkodin varhaiskasvattajat kertoivat saaneensa musiikkikansiosta uusia ideoita varhaiskasvatusikäisten lasten musiikkikasvatukseen.

Musiikkikansio toimii sekä yksittäisen musiikkihetken että koko toimintakauden suunnittelussa. Musiikkikansio tulee päiväkotiin sekä sähköisenä että paperisena versiona. Kansiota on helppoa muokata sen ollessa sähköisessä muodossa ja paperista versiota on helpompaa kantaa mukana musiikkihetkille. Jokainen varhaiskasvattaja saa lisätä uutta musiikkimateriaalia kansioon. Musiikkikansiota tullaan tulevaisuudessa päivittämään päiväkodin toimesta. Siihen päivitetään uusia ja hyväksi havaittuja ideoita varhaiskasvattajilta sekä muilta mahdollisilta tahoilta.

Päiväkoti kuuluu konserniin, jossa on useita muitakin päiväkoteja. Olen ollut yhteydessä konsernin varhaiskasvatuksen johtajaan, jonka kanssa olen keskustellut musiikkikansion levityksestä. Tarkoituksena on, että päiväkodin johtaja vie kansion eteenpäin ylemmälle taholle, josta se jaetaan muihin päiväkoteihin.

7.2 Jatkokehitysideat

Suomi on tänä päivänä monikulttuurinen. Päiväkodin asiakaskunta on tällä hetkellä kantasuomalaista, mutta tulevaisuudessa asiakaskunta saattaa vaihtua monikulttuurisemmaksi. Musiikki ja kulttuuri ovat vahvasti yhteydessä toisiinsa. Tekemässäni musiikkikansiossa ei ole erityisesti huomioitu monikulttuurisuutta, joten kehittämisideaksi tulevaisuudessa sopisi musiikkikansio, jossa monikulttuurisuus olisi vahvemmin läsnä. Monikulttuurinen musiikkikansio voisi sisältää vaikutteita eri kulttuurien musiikkiperinteistä ja havainnollistavat kuvat voisivat sopia

monikulttuuriseen musiikkikansioon hyvin, sillä esimerkiksi yhteistä kieltä opetellessa kuvat toimivat hyvänä apuvälineenä.

Musiikki on yhteydessä ympäröivään kulttuuriin sekä yhteisön arvoihin ja normeihin (Anttila & Juvonen 2002, 37). Kulttuuriset tekijät vaikuttavat musiikkikasvatuksen pohjalla. Musiikillisten kokemusten kautta voidaan tutustua toisiin kulttuureihin, jotka voidaan kokea kiinnostavina ja sivistävinä. Eri musiikkikulttuureihin tutustuminen saattaa lisätä yhdenvertaisuutta. Lapset oppivat taidekasvatuksen avulla muiden arvostamista ja hyväksymistä. Oman kulttuurin musiikilliset perinteet vahvistavat lapsen identiteettiä. (Ruokonen 2001, 122; Ruokonen 2011, 134.)

Tänä päivänä monikulttuurisuus on yleistä suomalaisissa päiväkodeissa. Maahanmuuttajataustaisten lasten päivähoiton aloitusta saattaisi helpottaa musiikkimateriaali perheen alkuperäiskulttuurista ja samalla muut lapset pääsisivät nauttimaan musiikkikulttuurien moninaisuudesta. Maahanmuuttajataustainen lapsi tarvitsee kulttuurisia samaistumiskohteita ja elämyksiä. Monikulttuurisen perheen ja päivähoiton yhteistyö on erittäin tärkeää lapselle, sillä lapsen identiteettiä ja terveen itsetunnon kehittymistä täytyy tukea jo varhaisessa vaiheessa. Kulttuuriin tutustuminen edellyttää kasvatuksellista yhteistyötä, jossa musiikki ja taide ovat luontevia yhteistyömuotoja. (Ruokonen 2000, 82.)

8 POHDINTA

8.1 Eettisyys ja luotettavuus

Päiväkodin nimi on jätetty kertomatta opinnäytetyössä eettisistä syistä. Keskustelin päiväkodin johtajan kanssa päiväkodin nimen näkymisestä työssä ja tulimme siihen tulokseen, että päiväkodin nimi ei ole oleellinen työn kannalta ja sen poistaminen lisää työn eettisyyttä. Työskentelen kyseisessä päiväkodissa, mikä loi opinnäytetyölleni tutkimuseettisen haasteen. En halunnut vastata laatimaani kyselylomakkeeseen, sillä se olisi vaikuttanut tuloksiin, varsinkin, kun vastaajajoukko oli hyvin pieni. Jättyädyin pois palautekyselyn vastaajajoukosta eettisin perustein, joten vastaajia oli maksimissaan 12.

Tutkimusetiikka on hyvä tieteellinen käytäntö, jota on palautetta kerätessä noudatettava. Sen mukaan osallistujille on kerrottava selkeästi kyselyn tarkoituksesta. Tämä edistää kyselyn onnistumista. (Vilkkä 2007, 89,101.) Tiedotin päiväkodin varhaiskasvattajia palautteenkeruun yhteydessä sen vapaaehtoisuudesta ja siitä, että tulen käyttämään vastauksia opinnäytetyössäni. En kokenut, että osallistumiseen liittyi suuria riskejä, mutta se toi hieman ylimääräistä vaivaa ja vei aikaa. Palaute oli minulle todella tärkeää, jotta produktista saatiin kehitettyä mahdollisimman hyvä. Produkti tuli päiväkodin varhaiskasvattajien käyttöön, joten heidän antama palaute oli todella arvokasta. Ulkopuolisten lukijoiden antama palaute on merkittävää, sillä omalle tekstille sokeutuu helposti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 32).

Toteutin opinnäytetyön yksin ja pohdin valintojani eettiseltä kannalta. Tein yhteistyötä päiväkodin kanssa, mutta lopulliset valinnat opinnäytetyöhön tein itse. Päiväkodin johtaja ehdotti opinnäytetyön aiheita ja valitsimme sen yhteistyössä. Olin yhteydessä päiväkotiin koko prosessin ajan, jotta yhteinen käsitys opinnäytetyöstä pysyi selkeänä molemmille osapuolille.

Valitessa lähdeaineistoa arvioidaan sen laatua, ikää ja uskottavuutta. Uusimmat teokset ovat yleensä varmin valinta. Mikäli joku tekijä nousee esiin monissa alan teoksissa, on sillä luultavasti arvovaltaa. (Vilkka & Airaksinen 2003, 72.) Samat tekijät ovat esiintyneet useissa musiikkikasvatuskirjallisuuden teoksissa, joten koin teosten olevan laadukkaita. Opinnäytetyötä tehdessäni pohdin sen luotettavuutta ja pyrin olemaan lähdekriittinen. Rajasin lähdekirjallisuuteni tuoreisiin tutkimuksiin aiheesta, mutta harkinnanvaraisesti tarkastelin myös aihepiirini kanalta alan vanhempia teoksia. Lähdekirjallisuuden suositellaan olevan korkeintaan 10 vuotta vanhaa, mutta löytämäni aineisto oli osittain vanhempaa. Koin, että asiasisältö näissä vanhemmissa teoksissa oli hyvää, joten ne sopivat opinnäytetyöhöni. Opinnäytetyöni käsittelee musiikkia ja koen, että musiikki ei vanhene samalla tavalla kuin perinteinen tutkimustieto.

8.2 Opinnäytetyöprosessi ja ammatillinen kehitys

Opinnäytetyöni aiheenvalinta ei tapahtunut oppikirjan mukaisesti oikealla tavalla. Opiskelijan ei tulisi valita määrättyä aihetta (Hirsjärvi ym. 2004, 65). On tärkeää, että opinnäytetyön aihe motivoi tekijäänsä (Vilkka & Airaksinen 2003, 23). Halusin tehdä toiminnallisen opinnäytetyön ja siltä osin aihe motivoi minua alusta asti. Musiikki aiheena ei tuntunut luontevalta. Epäröin pitkään tätä opinnäytetyön aihetta, jota päiväkodin johtaja ehdotti ja pohdin, onko minusta tähän. Opinnäytetyöprosessin edetessä olen ollut koko ajan tyytyväisempi aiheeseen. Rehellisesti sanottuna, en olisi ikinä itse valinnut musiikkia aiheekseni, mutta onneksi sain tarvitsemaani rohkaisua päiväkodin johtajalta. Opinnäytetyöprosessi on ollut todella opettavainen. Minun tuli perehtyä aiheeseen hyvin, sillä se ei ollut ennestään tuttu. Ehdotin itse aluksi liikuntakansiota aiheekseni, mutta se ei olisi tukenut ammatillista kehittymistäni samalla tavalla kuin musiikkikansion tekeminen.

Opinnäytetyöprosessini aikana olen kiinnittänyt musiikkiin huomiota erityisen paljon. Olen huomannut, että musiikki on läsnä lähes koko ajan, niin arjessa kuin juhlassakin. Ennen opinnäytetyöprosessia koin olevani epämusikaalinen, eikä musiikkihetkien pitäminen tuntunut luontevalta. Vierastin ja välttelin musiikkikasvatusta ja panostin muihin osa-alueisiin, kuten liikuntaan, enemmän. Musiikilliset

tietoni ja taitoni olivat opinnäytetyöprosessin alussa vähäisiä, eikä laulu- ja musiikimateriaalivarastoni ollut suuri. Koen, että sosionomi-taustaisten lastentarhanopettajien koulutukseen kuuluva pedagoginen musiikkiopetus on hyvin suppea, joten oma aktiivisuus ja jatkuva itsensä ammatillinen kehittäminen on tärkeää. Tärkeintä musiikkikasvatuksessa on positiivinen tunnelma ja aidosti läsnä oleva varhaiskasvattaja, joka kannustaa ja välittää. Lapset eivät arvostele, vaan nauttivat tekemisestä.

Olen oppinut valtavan paljon varhaisiän musiikkikasvatuksesta ja nykyään järjestän musiikkihetkiä mielelläni. Olen huomannut työssäni, että musiikkia todella voi liittää kaikkeen toimintaan. Olen kokeillut hiljentää meluavan lapsiryhmän laulamalla, ja se on toiminut. Musiikki on tuonut helpotusta siirtymätilanteisiin. Lapsen itkessä olen laulanut hänelle ja saanut itkun lakkaamaan. Nykyään musiikki on osa jokaista työpäivääni. Olen kehittynyt musiikin saralla epävarmasta paljon rohkeammaksi, olen kasvanut ammatillisesti.

Olen työssäni lastentarhanopettajana huomannut, kuinka tärkeää on oma myönteinen asenne musiikkikasvatusta kohtaan. Lapset saa helposti innostumaan tekemisestä, kun varhaiskasvattaja on itsekin innostunut. Varhaiskasvattajan kannattaa valita musiikimateriaali oman mieltymyksensä mukaan, kuitenkin niin, että se soveltuu lapsille. Lauluja ja musiikimateriaalia on olemassa niin paljon, että kaikille löytyy mieleistä. Oman toiminnan jatkuva reflektointi on tärkeää. Lapset nauttivat innostavasta ohjauksesta, eivätkä kritisoi pieniä virheitä.

LÄHTEET

- Ahonen, Kari 2004. Johdatus musiikin oppimiseen. Helsinki: Finn Lectura.
- Anttila, Mikko & Juvonen, Antti 2002. Kohti kolmannen vuosituhatosen musiikkikasvatusta. Joensuu: Joensuu University Press.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hongisto-Åberg, Marja; Lindeberg-Piironen, Anne & Mäkinen, Leena 1994. Musiikki varhaiskasvatuksessa. Espoo: Fazer Musiikki.
- Huhtinen-Hildén, Laura 2013. Kanssakulkijana musiikin alkupuolilla. Teoksessa Marja-Leena Juntunen, Hanna M. Nikkanen & Heidi Westerlund (toim.) Musiikkikasvattaja: Kohti reflektiivistä käytäntöä. Jyväskylä: PS-Kustannus, 130–149.
- Juntunen, Marja-Leena 2010a. Mitä musiikkiliikunta on? Teoksessa Marja-Leena Juntunen, Soili Perkiö & Inkeri Simola-Isaksson (toim.) Musiikkia liikkuen. Helsinki: WSOYpro, 11.
- Juntunen, Marja-Leena 2010b. Pedagogisia periaatteita. Teoksessa Marja-Leena Juntunen, Soili Perkiö & Inkeri Simola-Isaksson (toim.) Musiikkia liikkuen. Helsinki: WSOYpro, 13.
- Juntunen, Marja-Leena 2010c. Käytäntöä. Teoksessa Marja-Leena Juntunen, Soili Perkiö & Inkeri Simola-Isaksson (toim.) Musiikkia liikkuen. Helsinki: WSOYpro, 17.
- Järvinen, Mervi; Laine, Anne & Hellman-Suominen, Kirsi 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- Kalliala, Marjatta 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus.
- Kivelä-Taskinen, Elina & Setälä, Harri 2006. Rytmikylpy. Espoo: Kultanuotti.
- Kivelä-Taskinen, Elina 2008. Rytmikylvyn Pikku-kuplat. Espoo: Kultanuotti.
- Lindeberg-Piironen, Anne 1994. Musiikki ja ääni osana persoonallisuuden kehittymistä. Teoksessa Tarja Surakka (toim.) Lapsi keksii maailman uudelleen – Taide varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Suomen Kuntaliitto, 47–57.

- Marjanen, Kaarina 2009. Musiikkitoiminnan suunnittelu varhaisiän musiikinopetuksen näkökulmasta. Teoksessa Jukka Louhivuori, Pirkko Paananen & Lauri Väkevä (toim.) Musiikkikasvatus: Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen. Jyväskylä: Suomen musiikkikasvatusseura FISME, 385–405.
- Mikkola, Petteri & Nivalainen, Kirsi 2009. Lapselle hyvä päivä tänään: näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Vantaa: Pedatiето.
- Niikko, Anneli 2008. Perustoimintojen pedagogiikka: Varhaiskasvatuksessa hoidolla on monta tehtävää. Teoksessa Aili Helenius & Riitta Korhonen (toim.) Pedagogiikan palikat: Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen. Helsinki: WSOY, 69–77.
- Paasolainen, Tuuli 2009. Pienestä laulusta iso ilo: Uusia lastenlauluja, virikkeitä musiikkihetken suunnitteluun. Helsinki: Printel.
- Perkiö, Soili 2010. Musiikkiliikunnan tavoitteita. Teoksessa Marja-Leena Juntunen, Soili Perkiö & Inkeri Simola-Isaksson (toim.) Musiikkia liikkuen. Helsinki: WSOYpro, 12.
- Ruokonen, Inkeri 2000. Musiikki lapsen minuuden vahvistajana ja maailman rakentajana. Teoksessa Seija Karppinen, Arja Puurula & Inkeri Ruokonen (toim.) Elämysten alkupoluilla: Lähtökohtia alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen. Helsinki: Finn Lectura, 73–84.
- Ruokonen, Inkeri 2001. Äänimaisemia ja ilmaisun iloa musiikin kielellä. Teoksessa Seija Karppinen, Arja Puurula & Inkeri Ruokonen (toim.) Taitteen ja leikin lumous: 4–8-vuotiaidn lasten taito- ja taidekasvatus. Helsinki: Finn Lectura, 120–143.
- Ruokonen, Inkeri 2011. Lapsen musiikillinen maailma. Teoksessa Eeva Hujala & Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 122–135.
- Rusanen, Sinikka; Kuusela, Mirva; Rintakorpi, Kati & Torkki, Kaisa 2014. Musta tuntuu punaiselta: Kuvataiteellinen toiminta varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Kirjapaja.
- Saarikallio, Suvi 2010. Musiikin tunnemerkitkset arkielämässä. Teoksessa Jukka Louhivuori & Suvi Saarikallio (toim.) Musiikkipsykologia. Jyväskylä: Atena, 279–293.
- Sinkkonen, Jari 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.

Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Helsinki: Stakes.

Tiusanen, Erkki 2001. Musiikkikasvatus alle kolmivuotiailla. Teoksessa Aili Helenius, Kirsti Karila, Hilkka Munter, Pirkko Mäntynen & Helena Siren-Tiusanen 2001. Pienet päivähoitossa: Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: WSOY, 179–198.

Varhaiskasvatuslaki 2015/580. Viitattu 5.10.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

Vehkalahti, Kimmo 2014. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Finn Lectura.

Vilkka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Vilkka, Hanna 2007. Tutki ja mittaa: Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.

LIITE 1: Musiikkikansio

PÄIVÄKODIN PEDAGOGINEN MUSIIKKIKANSIO

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	48
2 MUSIIKKIKASVATUS	49
3 SPONTAANI MUSIIKKIHETKI	50
4 MUSIIKKITUOKION RAKENNE.....	51
5 ERI-IKÄISTEN LASTEN MUSIIKKIKASVATUS	52
5.1 Alle 3-vuotiaat	52
5.2 3-vuotiaat	53
5.3 4-vuotiaat	54
5.4 5-vuotiaat	54
6 MATERIAALIA	55
6.1 Tuokion aloitukseen	55
6.2 Musikaaliset harjoitteet	56
6.3 Keskittymistä vaativat harjoitteet	58
6.4 Reaktioharjoituksia	60
6.5 Ryhmätaidot	61
6.6 Musiikkiliikunta	63
6.7 Luovaa toimintaa	64
6.8 Soittimet	65
6.9 Laulu	65
LÄHTEET	68

1 JOHDANTO

Tämä pedagoginen musiikkikansio on tehty päiväkodin varhaiskasvattajille. Musiikkikansio on osa Sara Leskisen opinnäytetyötä ja Heli Kemiläinen on kuvittanut sen. Tavoitteena oli luoda työkalu varhaiskasvatuksen ammattilaisille ja sen avulla tarjota lapsille laadukasta varhaisiän musiikkikasvatusta sekä tukea lasten myönteistä suhdetta musiikkiin.

Kodin lisäksi päiväkotiki on monelle lapselle keskeinen musiikkiympäristö, joten päiväkodin varhaiskasvattajilla on suuri vastuu lasten musiikkikasvatuksesta. Eri-tyisesti ne varhaiskasvattajat, jotka eivät koe musiikkia omana vahvuusalueenaan, voivat hyödyntää musiikkikansion materiaalia. Musiikkikasvatukseen kuuluu paljon muutakin kuin ohjattuja tuokioita. Musiikki helpottaa siirtymätilanteita, joissa joudutaan odottamaan. Lauluja voi improvisoida. Mukava yhdessäolo on tärkeintä.

Tämä musiikkikansio on tarkoitettu oppaaksi varhaiskasvattajille 1–5 vuotiaiden lasten musiikkikasvatukseen. Musiikkikansiosta on pyritty tekemään monipuolinen ja selkeä. Kansio sisältää tärkeitä huomioita eri-ikäisten lasten musiikkikasvatuksesta sekä materiaalia päiväkodin musiikkitoimintaan. Tähän kansioon on koottu musiikkikasvatuksen teoriaa lyhyesti ja ytimekkäästi. Mikäli kiinnostus musiikkikasvatusta kohtaan herää, on opinnäytetyön raportin teoriaosuudessa paljon lisätietoa.

Tarkoituksena on, että musiikkikansiota täydennetään, jotta se kehittyy jatkuvasti. Tämän on tarkoitus olla työkirjatyypinen kansio, johon kaikki varhaiskasvattajat saavat lisätä materiaalia ja hyödyntää sitä tarpeen tullen.

Mukavia musiikkihetkiä! ☺

Terveisin Sara Leskinen

15.11.2015 Helsingissä

2 MUSIIKKIKASVATUS

Varhaiskasvattajalla on suuri vaikutus lapsen myönteisen musiikkisuhteen muodostumiseen. Musiikkia voi opettaa ilman aiempaa kokemusta, tärkeintä on positiivinen asenne. Lapset nauttivat tekemisestä, eivätkä arvostele.

Musiikkikasvatus liittyy lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen. Se voi parhaassa tapauksessa tukea lapsen emotionaalista, motorista, sosiaalista ja kognitiivista kehitystä. Päiväkodissa musiikkiin tutustutaan loruttelun, laulamisen ja soittamisen lisäksi kuunnellen, liikkuen, leikkien, maalaten ja draaman keinoin. Varhaisiän musiikkikasvatuksessa toisto on tärkeää, sillä se opettaa ja antaa lapselle osaamisen kokemuksia. Jokainen lapsi on yksilö, eivätkä ikä- ja kehitystaso aina kohtaa.

Opetettaviin asioihin on syytä tutustua huolellisesti. Suunniteltaessa musiikkitoimintaa on tärkeää ottaa huomioon lapsilähtöisyys. Lapsilähtöisyys tarkoittaa, että lapsella on mahdollisuus vaikuttaa toimintaan, mutta varhaiskasvattaja määrittää toiminnan pelisäännöt. Yhdistämällä liikuntaa, kuvataidetta ja leikkiä musiikkiin, saadaan mukavia yhdessäolon kokemuksia ja opitaan uutta. On hyvä pohtia välillä omaa työtapaansa ja sitä, miten haluaisi kehittyä. Oman toiminnan dokumentointi ja reflektointi on tärkeää, jotta voi seurata omaa ja lasten kehitystä.

On tärkeää miettiä tarkkaan ryhmän koko musiikkituokioon. Alle 3-vuotiailla lapsilla sopiva ryhmäkoko on 2–4 lasta samassa tuokiossa, yli 3-vuotiailla 2–12 lasta. Alle 3-vuotias ei usein jaksu keskittyä suuressa ryhmässä pitkiä aikoja, vaan tarvitsee aikuiselta jatkuvaa huomiointia. Yli 3-vuotiaat lapset osaavat yleensä toimia ryhmässä, mutta ryhmä ei saa olla liian suuri, jotta pystytään keskittymään tekemiseen. Sopivankokoisessa ryhmässä toiminta pysyy mielekkäänä. Pieni ryhmä toimii yleensä paremmin, sillä lapsen ei tarvitse jatkuvasti hakea aikuisen huomiota. 4–5-vuotiaiden lasten on hyvä harjoitella välillä suuremmissakin ryhmissä olemista koulumaailmaa varten.

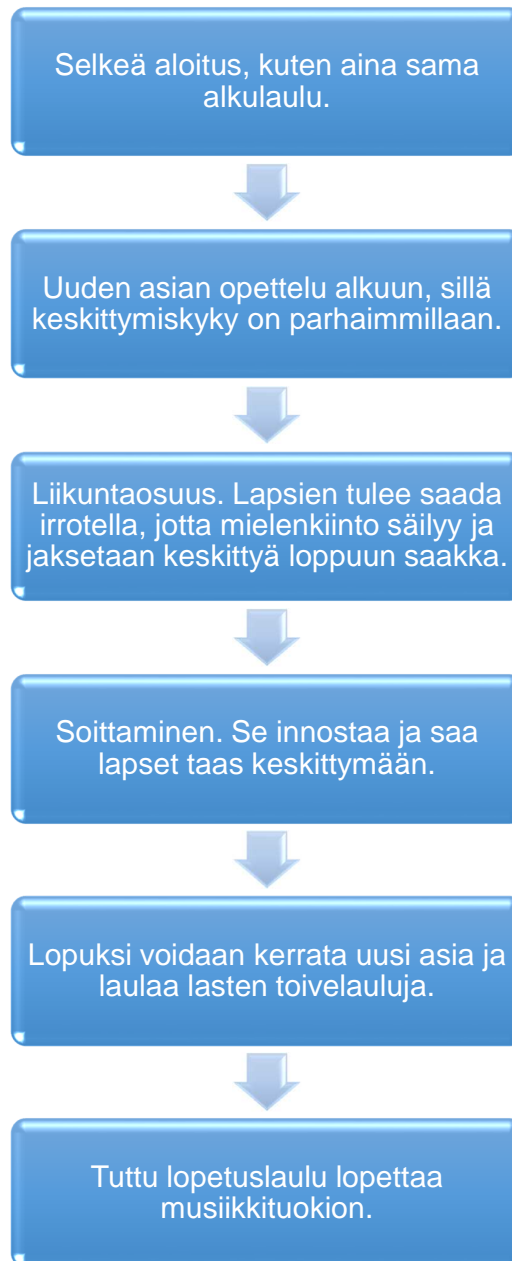
3 SPONTAANI MUSIIKKIHETKI

Suunniteltu ja tavoitteellinen musiikkikasvatus täydentyy spontaanien musiikkihetkien kautta. Musiikkia tulisi yhdistää jokaiseen päivään. Musiikkia voidaan liittää kaikenlaiseen toimintaan suunnitellusti tai spontaanisti. Varhaiskasvattaja voi laulaa lapselle päivän tapahtumista tai tilanteeseen sopivaa tuttua laulua. Odottusilanteet saattavat helpottaa, kun huomio kiinnitetään musiikkiin.

Päiväkodissa kasvatus tapahtuu ryhmässä, joten lapsen yksilölliselle huomioidulle jää päivittäin vähän aikaa. Musiikin tulisi olla osa jokaista päivää, ja jokainen päivä sisältää pieniä hetkiä, joihin musiikkia voi ja kannattaa liittää. Vaipanvaihto- ja pukemistilanteet ovat hyviä hetkiä lapsen yksilölliselle huomioidulle, silloin aikuinen voi laulaa tai lorutella yhden lapsen kanssa kerrallaan pienen hetken ajan. Ennen ruokailua on hyvä hetki musiikille, odottelu sujuu mukavasti musisoidessa.

Spontaanien musiikkihetkien toteuttamisessa saa käyttää mielikuvitusta ja luovuutta. Lapsi oppii jäljittelemällä aikuisen mallia, ja lasten musiikkitoiminnallisille aloitteille tulee olla herkkänä. Varhaiskasvattajan tulee kuulostella ja löytää tilanteita, joihin hänen on luontevaa yhdistää musiikkia.

4 MUSIIKKITUOKION RAKENNE

Jousta tarpeen mukaan. Varmista, että jokaisella lapsella on turvallinen ja tervetullut olo. Siirry aiheesta toiseen nopeasti, jotta lasten huomio ei pääse siirtymään pois musiikkituokiosta. Musiikkihetket voivat sisältää yllätyksen, kuten piilotetun lelun, jonka voi liittää osaksi musiikkihetken juonta. Musiikkituokion säännöllinen rakenne luo turvallisuutta, mutta yli 4-vuotiaat voivat piristyä uusista tavoista.

5 ERI-IKÄISTEN LASTEN MUSIIKKIKASVATUS

5.1 Alle 3-vuotiaat

Laulua olisi hyvä liittää kaikkiin arjen toimintoihin, kuten leikkiin, pukemistilanteisiin ja vaipan vaihtoon.

Siirtymätilanteet helpottuvat laululla. Kun lapsen huomio viedään muualle, hän ei turhaudu odottamiseen.

Laulujen määrä on hyvä pitää vähäisenä. Samaa laulua voidaan työstää monella eri tavalla, kuten laulaen, soittaen ja liikkuen.

Laulu tukee puheenkehitystä.

Toisto auttaa oppimaan.

Lapset pysähtyvät kuuntelemaan, kun kasvattaja käyttää lauluintonaatiota puheessaan.

Aikuisen laulu saa usein lapset rauhoittumaan.

Lauletaan lapselle ja lapsen kanssa. Huomioidaan lapsi yksilöllisesti.

Yhdessäolo ja lapsen aktiivisuus korostuvat, ei lopputulos.

Taustamusiikkia tulee välttää pienten lasten kanssa.

Alle 3-vuotiaille ei yleensä sovi järjestetty ryhmälaulaminen.

5.2 3-vuotiaat

Osallistuvat laululeikkeihin ja laulavat piirissä.

Opettelevat aloittamaan laulamisen yhtä aikaa. Kaiku-menetelmää kannattaa hyödyntää opetellessa lauluja. Toistetaan lyhyt säe välittömästi.

Rohkaise lapsia, mikäli he osoittavat oma-aloitteisuutta ja haluavat esiintyä.

Yhdessä laulaminen ja soittaminen kehittävät sosiaalisuutta.

Soittaminen harjoittaa koordinaatiota ja motorisia taitoja.

Musiikkiliikunnan alkeet.

Opetellaan keskittymään kuuntelemaan.

Lopputulokset eivät ole tärkeitä, vaan prosessi.

5.3 4-vuotiaat

Harjoitellaan liikkumaan musiikin tahtiin, jotta rytmitaju, tasapaino, tuntoaisti ja ajoitustarkkuus kehittyvät.

Harjoitellaan välineiden, kuten vanteiden, hernepussien, pallojen ja huivien käyttöä musiikin avulla.

Ryhmässä laulaminen ja soittaminen onnistuvat.

Kuuntelu synnyttää ajatuksia ja tunteita.

Vastakohtaparien harjoittelua.

Kuunnellaan erilaisia ääniä ja jäljitellään niitä.

Harjoitellaan musiikkisanastoa ja niiden merkityksiä leikin kautta.

Sisäinen kuunteleminen. Jatketaan laulua äänettömästi mielessä.

5.4 5-vuotiaat

Harjoitellaan samoja asioita kuin 4-vuotiaiden kanssa, mutta lisätään hie-
man vaatimustasoa. Lasten kehitystaso tulee huomioida, sillä se ei aina
vastaa ikätasoa. Haastetta voidaan tuoda uusien soittimien, vaikeampien
laulujen ja musiikkitehtävien muodossa. Kun varhaiskasvattaja tuntee lap-
siryhmän, osaa hän kuulostella ryhmää ja löytää sopivat menetelmät ryh-
mälle.

6 MATERIAALIA

Suurin osa alla olevasta musiikkimateriaalista on suunnattu yli 3-vuotiaille lapsille. Joitakin harjoituksista voidaan kokeilla myös alle 3-vuotiaiden kanssa. Varhaiskasvattajan tulee yksinkertaistaa toimintaa, näyttää mallia ja kannustaa lapsia sitä enemmän, mitä nuorempia lapset ovat. Aina tulee muistaa, että jokainen lapsi on yksilö, joten ikä- ja kehitystaso eivät välttämättä kohtaa.

6.1 Tuokion aloitukseen

Nimileikki sopii hyvin aloitukseen. Kun lapsi kuulee oman nimensä, hän tuntee itsensä tärkeäksi. Nimileikki saa osallistujat keskittymään ja odottamaan omaa vuoroaan. Lasten nimiä voi käyttää myös rytmiharjoituksissa ja näihin harjoituksiin voi yhdistää kehosoitimia ja liikuntaa. Nimirytmiharjoituksessa esiintyy monia musiikin elementtejä, kuten perussyke, tempo, äänen korkeus ja kesto. Nimileikit toimivat hyvin alle 3-vuotiaiden kanssa. Lapsi ilostuu, kun kuulee oman nimensä.

Kaikunimet

Tutustutaan uuteen ryhmään ja harjoitellaan samalla perussykettä sekä yksinyhdessä -vastakohtaparia. Kukin lapsi sanoo vuorollaan oman nimensä, taputtaen samalla rytmiä. Tämän jälkeen ryhmä toistaa nimen, taputtaen samalla.

6.2 Musikaaliset harjoitteet

Kuunteluharjoitus

Lasten ikä ja tehtävän tarkoitus huomioiden valitaan noin 1–5 minuutin pituinen musiikinäyte. Ensimmäisillä kerroilla totutellaan kuuntelemiseen tuttujen laulun avulla, mutta myöhemmin voidaan kokeilla keskittymiskykyä vaativaa musiikkia. Lapsille kerrotaan, mitä, miten ja miksi kuunnellaan. Voidaan kuunnella elävää musiikkia tai nauhalta tulevaa ääntä. Kuuntelutilanteessa on tarkoitus rentoutua ja keskittyä kuuntelemiseen mukavassa ympäristössä, kuten tynyjen päällä makoillessa. Kuuntelutilanne on rauhallinen ja kiireetön. Kuuntelun ei ole tarkoitus olla pakotettua tai kertakäyttöistä, vaan kuunneltua musiikkia tulee hyödyntää myöhemmin. On tärkeää valita huolellisesti musiikkiaineisto, sillä musiikki jättää muistijäljet syväälle.

Orkesterileikki

Ensin sovitaan hiljaisuus-merkki. Ensimmäisillä kerroilla varhaiskasvattaja toimii kapellimestarina, mutta leikin tullessa tutuksi voidaan lapsi valita kapellimestariksi. Tarkoituksena on yrittää soittaa kapellimestarin ohjeiden mukaan. Kapellimestarin liikuttaessa käsiään suurin liikkein soitetaan voimakkaasti ja käsien liikkuessa pienin liikkein soitetaan hiljaisesti. Tämä harjoitus kehittää keskittymiskykyä, tarkkaavaisuutta ja kuuntelukykyä.

Seuraa musiikkia

Tästä on hyvä aloittaa perussykkeen harjoittelu. Yritetään tavoittaa musiikin rytmi liikkumalla, esimerkiksi taputuksin tai tasahypyin.

Sisäinen kuunteleminen tarkoittaa, että tuotetaan soiva mielikuva ilman ääntä. Laulua jatketaan mielessä äänettömästi. Lauluun yhdistetyt leikkiliikkeet helpottavat tempossa pysymistä. Sisäisen kuuntelun harjoitteluun ”Kas metsämökin ikkuna” ja ”Minä näin, kun kettu” ovat sopivia lauluja.

Soittoharjoitus

Aluksi sovitaan yhteinen hiljaisuus-merkki, kuten sormi suun edessä tai ylös nostetut kädet. Soitettaessa varhaiskasvattaja näyttää mallia ja lapset toistavat perässä. Soittaminen voidaan aloittaa kehosoittimista. Soittoharjoitusta voidaan harjoitella alle 3-vuotiaiden lasten kanssa, sillä lapsi seuraa aikuisen mallia.

Vinkkejä kehosoittimiksi: taputukset lattiaan, olkapäihin, päähän, sormien napsutus, kielen naksutus, käsien hankaaminen toisiaan vasten, intiaanihuuto, suhina. Haastetta saadaan kokeilemalla vastakohtaparien käyttöä.

Vastakohtaparien harjoittelu on tärkeä osa musiikkikasvatusta. Näitä voi soveltaa oman mielen mukaan. Älä opeta liian monta paria samalla kerralla, vaan valitse teemaan sopivia pareja. Alle 3-vuotiaiden lasten kanssa voidaan harjoitella vastakohtapareja yksi kerrallaan.

TAULUKKO 1. Vastakohtapareja.

Iloinen	Surullinen
Iso	Pieni
Korkea	Matala
Liike	Pysähdys
Monta ääntä	Yksi ääni
Nouseva	Laskeva
Voimakkaasti	Hiljaa
Voimistuen	Hiljentyen
Yhdessä (tutti)	Yksin (soolo)
Ylhäältä	Alas
Ääni	Hiljaisuus

Äänen sointiväritajua (eri äänten tunnistamista) voidaan harjoitella tutussa ryhmässä niin, että ollaan piirissä silmät kiinni. Aluksi sovitaan yhteinen salasana, jonka lapset saavat valita. Aikuinen käy koskemassa yhtä lasta, joka sanoo salasanan ja muun ryhmän pitää arvata, kuka puhui.

6.3 Keskittymistä vaativat harjoitteet

Kaanon

Kaanonissa lasten täytyy seurata kasvattajan mallia hyvin tarkkaan, sillä toisin kuin kaiku-menetelmässä, kaanonissa ei tule taukoa. Seuraava toiminta jatkuu suoraan edellisen perään. Kaanoniin voi yhdistää laulun lisäksi liikuntaa. ”Jaakko kulta” toimii hyvin perinteisenä kaanon-lauluna.

Korvaus

Etukäteen sovitaan säännöt. Esimerkiksi hitaan musiikin soidessa juostaan ja nopean musiikin soidessa kävellään hitaasti.

Kuunteleminen kuuluu musiikkikasvatukseen. Päiväkodissa voidaan harjoitella hiljaisuuden kuuntelemista. Kuuntelemista voi harjoitella missä vain, esimerkiksi metsäretkellä voidaan keskittyä kuuntelemaan ympäristön ääniä. Kuunnellaan eri soittimien ääniä ja myöhemmin tähän voi yhdistää sointiväriharjoituksen: silmät kiinni arvataan, mikä soitin on kyseessä. Kuuntelemista harjoitellaan alle 3-vuotiaidenkin lasten kanssa.

Näytä, mitä kuulet

Lapsen täytyy keskittyä kuuntelemiseen, kun musiikin sanat antavat ohjeet, mitä tehdään. Musiikin kokeminen syvenee liikkeen avulla. Koko ryhmä toimii samaan aikaan, joten varhaiskasvattaja voi havainnoida jokaista yhtä aikaa. Tätä harjoitusta voidaan kokeilla myös alle 3-vuotiaiden kanssa.

Soittimen tunnistaminen kuuntelemalla

Valitaan yksi lapsi, joka saa mennä sermin taakse. Sermin takana on rytmisoittimia, joista lapsi valitsee yhden, jota soittaa. Muiden täytyy arvata äänen perusteella, mikä soitin on kyseessä. Tämä harjoitus opettaa keskittymään kuunteluun ja antaa esiintymisharjoitusta. Myös ujut lapset saattavat innostua soittamisesta sermin takana, sillä muut eivät näe.

Sävelen piilotus

Harjoitellaan sisäistä kuuntelua. Aluksi valitaan tuttu laulu. Varhaiskasvattaja näyttää kädellä, milloin lauletaan ääneen (kämmen avoinna) ja milloin sisäisesti (käsi nyrkissä). Tunnelman tulee olla rauhallinen, jotta lapset pystyvät keskittymään. Tempon tulee olla tasainen.

Äänen maalaus

Valitaan yksi lapsi soittamaan. Muut lapset maalaavat soiton kulkua seuraten ilmaan taikasiveltimillä. Nopean musiikin tahdissa siveltimet liikkuvat vauhdikkaasti ja hitaan musiikin tahdissa rauhallisesti. Musiikin pysähtyessä siveltimetkin pysähtyvät.

6.4 Reaktioharjoituksia

Musiikki ja tauko

Liikutaan musiikin soidessa ja pysähdytään musiikin tauotessa. Tauko on joka kerta eripituinen. Liikkumistapoja ja -suuntia vaihdellaan. Harjoitusta voi varioida oman mielen mukaan ja lasten ehdotuksia kuuntelemalla. Alle 3-vuotiaiden lasten kanssa harjoitus sopii yksinkertaistettuna ja niin, että varhaiskasvattaja näyttää mallia ja kannustaa. Ohessa esimerkkejä yli 3-vuotiaiden lasten kanssa käytettäväksi:

1. Mene tauon aikana pieneksi/ suureksi/ patsaaksi/ I-kirjaimeksi tms.
2. Yksi/kaksi/kolme/neljä kohta(a) koskettaa lattiaa
3. Ota pari/ tee kahden hengen olkapääkontakti/ mene piiriin/ mene riviin
4. Päinvastoin: Liiku musiikin tauotessa, pysähdy musiikin soidessa (vaatii keskittymistä ja oman tekemisen tiedostamista).

Nopea reaktio

Tarkoituksena on reagoida mahdollisimman nopeasti musiikin muutokseen tai ennalta sovittuun merkkiin. Kävellään musiikin perusrhythmin mukaan, mutta kuultuessa sana ”hep” suunta vaihtuu. Tätä on helppo varioida.

6.5 Ryhmätaidot

Esineen piilotus rytmisoittimilla tai laulaen

Valitaan etsijäksi yksi lapsi, joka menee hetkeksi pois tilasta. Sillä aikaa piiloteetaan valittu esine. Muille lapsille annetaan rytmisoittimet, joita he soittavat sen mukaan, kuinka lähellä etsijä on. Soitto hiljenee, kun etsijä on kaukana ja voimistuu etsijän ollessa lähellä. Vastakohtaparit voimistuva-hiljentyvä ja kovaa-hiljaa toteutuvat. Soittajien täytyy keskittyä soittamaan ohjeiden mukaisesti. Toimii myös laulaen hiljaisesti-voimakkaasti sen mukaan, kuinka lähellä etsijä on.

Kaiku

Tarkoituksena on opetella odottamaan omaa vuoroa. Varhaiskasvattaja antaa mallia taputtaen, liikkuen, soittaen tai laulaen lyhyen pätkän ja lapset toistavat saman perässä. Haastetta saa yhdistelemällä työtapoja, esimerkiksi liikkumalla ja laulamalla samaan aikaan.

Myrskytuuli ja lempeä tuuli

Valitaan kaksi lasta, joille annetaan huivit käteen. Toinen esittää myrskytuulta ja toinen lempeää tuulta. Muut lapset ovat metsän soivia puita ja jokaisella annetaan rytmisoitin. Myrskytuuli liikkuu hurjasti ja heiluttaa huiviaan. Tällöin puut soittavat soittimiaan kovaa. Lempeä tuuli liikkuu rauhallisesti ja puut soittavat hiljaa. Varhaiskasvattaja näyttää, kumman tuulen vuoro on liikkuu. Jos kumpikaan tuuli ei liiku, kaikkien tulee olla hiljaa. Vastakohtaparit hiljaa-kovaa ja ääni-hiljaisuus toteutuvat. On hyvä päästää villi lapsi kokeilemaan myrskytuulen roolia, sillä hän saa myrskytä luvan kanssa turvallisesti.

Soitinsatu

Varhaiskasvattaja kertoo satua, johon lapset osallistuvat keho- tai rytmisoittimien avulla. Sadun hahmot ja tapahtumat vastaavat tiettyä soitinta. Lukiessaan satua kasvattaja osoittaa lapsille selkeästi, minkä soittimen vuoro on. Soitinsatua voi varioida lasten ikä- ja kehitystason mukaisesti. Alle 3-vuotiaille lapsille kannattaa suunnitella yksinkertainen satu, jossa soittimia on vain kaksi. Lapsia voi osallistaa sadun keksimiseen. Soitinsatua harjoitellessa kaikkien lasten soittimet käydään läpi ja selitetään, mitä sadussa tapahtuu lapsen soittovuorolla. Selkeyden vuoksi

saman soittimen soittajat kannattaa sijoittaa vierekkäin. Soitinsadulla on monta tavoitetta: lapset oppivat odottamaan omaa vuoroaan, tarkkaavaisuutta, keskittymistä ja lisäksi ryhmähenki kasvaa.

Tuuli

Esitetään puita, jalat pysyvät tukevasti maassa koko harjoituksen ajan, sillä puilla on vahvat juuret. Lapsilla on huivi molemmissa käsissä. Soitetaan musiikkia, ensin hiljaa ja huivit heiluvat hiljaa musiikin tahtiin. Musiikin voimistuessa huivit alkavat heilua kovempaa. Loppua kohden musiikki hiljenee ja huivien liikkeet hidastuvat. Toimii myös ilman huiveja, tällöin voidaan heiluttaa käsiä. Soveltuu alle 3-vuotiaillekin lapsille, kun varhaiskasvattaja näyttää mallia ja kannustaa.

6.6 Musiikkiliikunta

Hiiret juoksee

Lapsilla on marakassit tai vastaavat sihisevät soittimet käsissään. Varhaiskasvattaja lausuu lorua ”Hiiret juoksee, hiiret juoksee...” ja lyö rumpua, jolloin hiiret pysähtyvät ja hiljentyvät, koska lähellä on kissa. Leikkiä jatketaan lasten keskittymiskyvyn mukaan. Tavoitteena leikissä on vastakohtaparin ääni-hiljaisuus opettelu. Sopii myös alle 3-vuotiaille, sillä jo yksivuotias osaa lopettaa soittamisen rummun ääneen varhaiskasvattajan kannustaessa. Lapset voivat toimia rummunlyöjänä leikin tullessa tutuksi.

Lepakko lentää

Aluksi rakennetaan kotipesä esimerkiksi kankaista lattialle. Lapset leikkivät lepakoita, jotka lentävät. Kasvattaja lausuu lorua ”Lepakko lentää, lepakko lentää...” ja rummuttaa samalla rumpua. Rummutuksen muuttuessa nopeammaksi kasvattaja sanoo ”Lentää kotipesään”, jolloin kaikki lepakot lentävät nopeasti kotipesään. Vastakohtapari hiljaa-voimistuen toteutuu. Opetellaan erottamaan tempon, eli musiikin etenemisnopeuden, vaihtelua ja liikkumaan sen mukaisesti.

Pupuhyppelyt

Alussa lapset menevät kyykkyyyn ja esittävät pupuja. Varhaiskasvattaja soittaa pianolla matalimmasta korkeimpaan säveleen vetäen etusormella pitkin valkoisia koskettimia. Aiempaa pianonsoiton taitoa ei tarvitse. Puput pomppaavat ylös soiton loppuessa. Soveltuu myös alle 3-vuotiaille.

Taputussarja

Taputetaan vuorotellen kädet yhteen ja jotakin kohtaa kehossa ylittäen kehon keskiviiva. Esimerkiksi vasemmalla kädellä taputetaan oikeaa olkapäätä. Harjoitus vaatii aivojen molempien puoliskojen toiminnan yhteyttä. Taputuksia voi tehdä eripituisina sarjoina. Käydään läpi koko keho.

6.7 Luovaa toimintaa

Laulupaja

Luodaan uusi laulu pienryhmässä. Aikuinen luo melodian ja lapset saavat keksiä sanat.

Musiikkimaalaus

Varhaiskasvattajan on valittava musiikkimaalauksessa käytettävä musiikki harkiten. Tarkoituksena on saada lasten mielikuvitus heräämään ja ilmaisemaan kuulemaansa kuvallisesti. Musiikkimaalausta voidaan toteuttaa muillakin keinoilla kuin vain maalaamalla: askarrellen, muovailten tai piirtäen. Tekeminen on ensisijaista, ei tulos. Lasten tuotoksia ei saa arvioida kriittisesti, sillä musiikillinen kokemus on henkilökohtainen. Ennen toimintaa annetaan lapsille tehtäväksi tarkkailla musiikin väriä, rytmiä, ulkomuotoa ja sen herättämiä mielikuvia. Tämän jälkeen taiteillaan musiikin inspiroimana. Lopuksi annetaan lasten kertoa töistään ja kokemuksesta. Kokeile erilaisia välineitä ja materiaaleja. Alle 3-vuotiaiden kanssa voidaan kokeilla musiikkimaalausta sormiväreillä.

Äänipaja

Kokeillaan äänieristetyssä huoneessa eri materiaaleista lähteviä ääniä. Soittimina voidaan käyttää mitä tahansa päiväkodista löytyviä esineitä, päästetään luovuus valloilleen. Lapset voivat itse keksiä ja tehdä omia soittimia, joita voidaan myöhemmin käyttää omassa orkesterissa. Sopii kaikenikäisille.

6.8 Soittimet

Päiväkodin rytmisoittimiksi sopivat rytmikapulat, rytmimunat, marakassit, kastanjetit, putkipenaali ja guiro. Metallisista soittimista triangeli, kulkuset ja lautaset sopivat varhaiskasvatusikäisille lapsille. Kalvosoittimista tamburiini ja erilaiset rummut, kuten patarumpu, kehärumpu, virvelirumpu ja bongot, sopivat päiväkotiin. Melodiasoittimista kitara, kantele, piano, nokkahuilu ja kellopeleli soveltuvat päiväkotiin. Äänipajassa lapset saavat itse luoda soittimia esineistä, joita ei ole alun perin tarkoitettu soittimiksi.

Alle 3-vuotiaiden kanssa soittimiin tutustuminen kannattaa aloittaa soittimista, joista saa helposti pidettyä kiinni, kuten rytmikapuloista, marakasseista ja tamburiineista. Myös rumpu soveltuu alle 3-vuotiaille. Lasten ikä- ja kehitystason mukaan edetään vaikeampiin soittimiin. Varhaiskasvattajan tulee suunnitella toiminta niin, että se ei ole liian haastavaa. On tärkeää, että lapsi saa onnistumisen kokemuksia.

6.9 Laulu

Maailma on pullollaan lauluja, joten varhaiskasvattajan kannattaa valita laulettavaksi sellaisia lauluja, joista pitää itse. Lasten kanssa laulettaessa tulee valita laulut niin, että kaikki lapset voivat laulaa mukana. Varhaiskasvattajan tulee huomioida sekä laulun aihepiiri, sanoituksen vaikeustaso että musikaalinen vaikeustaso. Varhaiskasvattajan tulee opettaa laulu lapsille luonnollista ääntä käyttäen. Laulun tullessa tutuksi tulee hiljentää omaa ääntä ja antaa lasten äänen kuulua.

Uudet laulut opitaan korvakuulolla. Varhaiskasvattaja laulaa ensin koko laulun, jotta se hahmottuu lapsille, jonka jälkeen joko

1. opetellaan laulu säe säkeeltä kaiku-menetelmää hyödyntäen.
2. opetellaan sanat loruna. Apuna ovat kehosoittimet ja perusrytmi. Tämän jälkeen soitetaan sanarytmiä ja vähitellen yhdistetään sanat melodiaan.
3. opetellaan ensin melodia tavujen (kuten laa, duu) avulla. Tämän jälkeen tutustutaan sanoihin, jotka voidaan opetella erikseen tai yhdistää lauluun pikkuhiljaa.
4. opetellaan laulu leikin kautta. Laulu opitaan vähitellen leikin avulla.

Aloitukseen ja ryhmäytymiseen sopivia lauluja:

Kiva kun olet täällä, Onko x täällä

Perinteisiä lastenlauluja (monet näistä sopivat musiikkiliikuntaan):

Autolla ajetaan varo-varovasti, Bussilaulu (pyörät ne pyörivät ympäri), Hans vili vili, Ihme ja kumma, Leipuri Hiiva, Lähtekäämme reissuun, Matkalaulu (matkustan ympäri maailmaa), Metrolla mummolaan, Muista aina liikenteessä, Mörri-möykyn kolo, Peppi Pitkätossu, Pienen pieni veturi, Pieni Nokipoika, Piippolan vaari, Piiri pieni pyörii, Pikkupoika posteljoon, Popsi popsi porkkanaa, Sininen uni, Tule ystäväksi näin, Tiheässä pimeässä, Tuiki tuiki tähtönen, Täti Monika, Väri laulu (kenellä on päällä), Äidin kasvimaalla

Eläinlauluja (moniin näistä on olemassa laululeikki tai se voidaan keksiä):

Apinaorkesteri, Elefanttimarssi, Hepokatti, Hämä-hämähäkki, lihhahhaa, Jänis istui maassa, Karhu nukkuu, Karhunpoika sairastaa, Karhuperhe kävelyllä, Minä näin kun kettu, Mä olen pupu, Oravalla veitikalla, Oravan pesä, Pienet sammakot, Pieni ankanpoikanen, Pikkuiset kultakalat, Pupalaulu (huu sai sai), Pöllörock, Saku sammakko, Vekkuli sammakko, Viisi pientä ankkaa

Vuodenaikalauluja:

Hei Kuuraparta!, Kevätsää, Kuukausilaulu, Rati riti ralla

Liikuntalauluja:

Jos sul lysti on, Kädet ylös, Leijonaa mä metsästä, Pää-olkapää-peppu-polvet-varpaat, Sutsi satsi, Villi polkupyörä

Lopetuslaulu:

Suljen ihanan soittorasian

Ryhmän saa rauhoittumaan, kun lauletaan laulu (mikä tahansa) loppuksi hiljaisesti. Laulua voidaan laulaa eri tavoin, esimerkiksi ensin tavallisesti, seuraavaksi voimakkaasti ja loppuksi hiljaisesti.

Loruja:

Aurinko aurinko lettuja paistaa, Hikkori tikkori toikki, Itikan räätisitikka, Mistä on pienet pojat tehty?, Mistä on pienet tytöt tehty?

LÄHTEET

- Hongisto-Åberg, Marja; Lindeberg-Piironen, Anne & Mäkinen, Leena 1994. Musiikki varhaiskasvatuksessa. Espoo: Fazer Musiikki.
- Juntunen, Marja-Leena; Perkiö, Soili & Simola-Isaksson, Inkeri (toim.) 2010. Musiikkia liikkuen. Helsinki: WSOYpro.
- Kivelä-Taskinen, Elina & Setälä, Harri 2006. Rytmikylpy. Espoo: Kultanuotti.
- Kivelä-Taskinen, Elina 2008. Rytmikylvyn Pikku-kuplat. Espoo: Kultanuotti.
- Lindeberg-Piironen, Anne 1994. Musiikki ja ääni osana persoonallisuuden kehittymistä. Teoksessa Tarja Surakka (toim.) Lapsi keksii maailman uudelleen – Taide varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Suomen Kuntaliitto, 47–57.
- Paasolainen, Tuuli 2009. Pienestä laulusta iso ilo: Uusia lastenlauluja, virikkeitä musiikki-hetken suunnitteluun. Helsinki: Printel.
- Ruokonen, Inkeri 2000. Musiikki lapsen minuuden vahvistajana ja maailman rakentajana. Teoksessa Seija Karppinen, Arja Puurula & Inkeri Ruokonen (toim.) Elämysten alkupoluilla: Lähtökohtia alle 3-vuotiaiden taidekasvatukseen. Helsinki: Finn Lectura, 73–84.
- Ruokonen, Inkeri 2001. Äänimaisemia ja ilmaisun iloa musiikin kielellä. Teoksessa Seija Karppinen, Arja Puurula & Inkeri Ruokonen (toim.) Taitteen ja leikin lumous: 4–8-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus. Helsinki: Finn Lectura, 120–143.
- Ruokonen, Inkeri 2011. Lapsen musiikillinen maailma. Teoksessa Eeva Hujala & Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 122–135.
- Tiusanen, Erkki 2001. Musiikkikasvatus alle kolmivuotiailla. Teoksessa Aili Helenius, Kirsti Karila, Hilikka Munter, Pirkko Mäntynen & Helena Siren-Tiusanen 2001. Pienet päivähoitossa: Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: WSOY, 179–198.

LIITE 2: Palautelomake

Hei!

Teen toiminnallisen opinnäytetyön, jonka tuotoksena on musiikkikansio päiväkotien X:n varhaiskasvattajien käyttöön. Musiikkikansio sisältää teoriaa eri-ikäisten lasten musiikkikasvatuksesta, musiikkituokion rakenteen sekä ehdotuksia työtapoiksi musiikkihetkille. Tarkoituksena on, että lapset saavat ikätasonsa mukaista laadukasta musiikkikasvatusta ja varhaiskasvattajat säästävät suunnittelu-aikaa. Kun olet tutustunut kansioon ja käyttänyt sitä, pyydän sinua antamaan palautetta siitä, jotta voin muokata sitä paremmaksi. Käyttöaika on 5.10–16.10.2015. Palautathan lomakkeen viimeistään 16.10.2015 mennessä. Tulen hyödyntämään palautetta opinnäytetyössäni. Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista, mutta toivottavaa.

1. Miten käytit kansiota?

---

2. Milloin käytit kansiota?

---

3. Koitko musiikkikansion hyödylliseksi? (ympyröi ja perustele)

Kyllä☺ Vähän☹ En☹

---

4. Koitko ohjeet selkeiksi? (ympyröi ja perustele)

Kyllä☺ Vähän☹ En☹

---

5. Miten kansiota voisi kehittää?

---

6. Millaista palautetta sait lapsilta hyödynnettyäsi musiikkikansiota?

Kiitos palautteesta! ☺

Terveisin, Sara Leskinen